

Bakire Meryem ve Tanrısal Hamileliği: Yunan Mitolojisi ile Karşılaştırma ve Filolojik İnceleme

Virgin Mary and Her Divine Pregnancy: Comparison with Greek Mythology and Philological Analysis

Hilal ÇİFCİ

<https://orcid.org/0009-0003-1320-1450>

hilal.cifci@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi | <https://ror.org/02kswqa67>
Arş. Gör., İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi, İstanbul,
Türkiye

Asst. Prof., Marmara University, Faculty of Theology,
Department of History of Religions, İstanbul, Türkiye

İsmail TAŞPINAR

<https://orcid.org/0000-0003-4427-6829>

itaspinar@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi | <https://ror.org/02kswqa67>
Prof. Dr., İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi, İstanbul,
Türkiye

Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Theology,
Department of History of Religions, İstanbul, Türkiye

Atıf | Cites As

Çifci, Hilal – Taşpınar, İsmail. “Bakire Meryem ve Tanrısal Hamileliği: Yunan Mitolojisi ile Karşılaştırma ve Filolojik İnceleme”. *Burdur İlahiyat Dergisi* 8 (Haziran 2024), 194-216.

<https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1476435>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü/Article Types	: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received	: 01 Mayıs/May 2024
Kabul Tarihi/Accepted	: 27 Haziran/June 2024
Yayın Tarihi/Published	: 28 Haziran/June 2024

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Hilal ÇİFCİ – İsmail TAŞPINAR.

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: ifd@mehmetakif.edu.tr

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Yazar Katkıları/Author Contributions: Hilal ÇİFCİ %50 – İsmail TAŞPINAR %50.

Virgin Mary and Her Divine Pregnancy: Comparison with Greek Mythology and Philological Analysis

Abstract

The birth of Jesus, which forms the basis of Christian theology, is one of the building blocks of the belief system. However, with his birth, his mother Mary also came to the fore, and thus Mary was also included in theology. The influence of both canonical and apocryphal texts from the early years of Christianity is seen in the formation of today's belief in Mary. Because canonical texts give very little information about Mary. Although other texts provide information about Mary, their focus is on the virgin pregnancy and birth of Jesus. The most important feature of Mary is that she became pregnant as a virgin by a divine means. The texts presented a narrative about her virginity in such a way that there was no question left in mind. Therefore, Mary grew up in a very sheltered manner from her birth until she became pregnant, and then the divine pregnancy took place. She is subjected to an innocence test to see if any man had any influence on her pregnancy. It is also noted that Mary preserved her virginity during and after birth. Therefore, this issue has occupied an important place in both Christology and Mariology and has caused debates and divisions among Christians. Although similar themes regarding the virgin birth of Mary can be seen in other religions and cultures, since Christianity emerged especially in the Hellenistic culture and the Roman Empire and also emerged from the Jewish society, it was deemed necessary to look at the degree of divine intervention in pregnancies in Greek paganism and Judaism for comparison. Due to the emphasis on Mary's virginity, when we look at the Greek and Jewish societies, it is seen that virginity has serious religious and cultural importance. Especially the emphasis on Mary's virginity in the canonical Gospels is underlined by the concepts used as well as the way the events are narrated. However, in order to maintain the connection of the Gospel of Matthew with Judaism and to show that the prophecy spoken in the Old Testament came true, he quoted Isaiah 7:14 when describing the birth of Jesus. However, the word virgin used in this quote causes controversy. Thus, both the *almah* concept used in Isaiah and the *parthenos* concepts in Greek, since Matthew is Ancient Greek, were examined from a philological perspective. Therefore, in this study, the issue of divine pregnancy and virgin birth will be discussed in terms of the relationship between Greek paganism and Judaism, especially the Old Testament, and the philological relationship of the word virgin used to describe Mary.

Keywords: Mary, Jesus, Virgin, Greek Mythology, Woman.

Bakire Meryem ve Tanrısal Hamileliği: Yunan Mitolojisi ile Karşılaştırma ve Filolojik İnceleme*

Öz

Hıristiyan teolojisinin temelini oluşturan İsa'nın dünyaya gelmesi, inanç sisteminin yapı taşlarından biridir. Bununla birlikte onun dünyaya gelişiyle annesi Meryem de ön plana çıkmak durumunda kalmış ve böylece teolojide Meryem'e de yer verilmiştir. Günümüzdeki Meryem inancının oluşmasında Hıristiyanlığın ilk yıllarındaki hem kanonik hem de apokrif metinlerin etkileri görülür. Zira kanonik metinler Meryem hakkında oldukça az bilgi verir. Diğer metinler her ne kadar Meryem hakkında bilgi verse de merkezde onun İsa'ya bakire hamileliği ve İsa'nın doğumu üzerine inşa edilmiştir. Meryem'in en büyük özelliği tanrısal bir yolla bakire olarak hamile kalmasıdır. Onun bakireliği hususunda metinler, akıllarda soru kalmayacak şekilde bir anlatım sergilemiştir. Meryem doğumundan itibaren hamile kalma aşamasına kadar oldukça korunaklı bir şekilde büyümüş ve ardından tanrısal bir hamilelik süreci yaşamıştır. Meryem metinlerde hamileliğinde herhangi bir erkeğin etkisinin olup olmadığına dair masumiyet testine tabi tutulur. Ayrıca Meryem'in doğum sırasında ve sonrasında da bakireliğini koruduğuna dikkat çekilir. Dolayısıyla bu konu hem kristioloji hem de mariolojinin önemli bir yerini işgal etmiş, Hıristiyanlar arasında tartışmalara ve ayrışmalara da neden olmuştur. Meryem'in bakire doğumuyla ilgili benzer temalar diğer dinlerde ve kültürlerde de görülebilmekle birlikte Hıristiyanlığın özellikle Hellenistik kültür ve Roma imparatorluğunda ortaya çıkması ve aynı zamanda İsa'nın Yahudi toplumunun içinden doğmuş olmasından dolayı mukayese için Yunan paganizmi ve Yahudilikteki hamileliklerde tanrısal müdahalenin ne derece olduğuna bakılması gerekli görülmüştür. Meryem'in bakireliğine vurgu yapılması sebebiyle Yunan ve Yahudi toplumuna bakıldığında onlarda dini ve kültürel açıdan bakireliğin ciddi bir önem taşıdığı görülmüştür. Özellikle kanonik İncillerdeki Meryem'in bakireliğine vurgu ve olayların anlatım şeklinin yanında kullanılan kavramlarla da bu hususun altı çizilmiştir. Bununla birlikte Matta İncili Yahudilikle hem bağıni sürdürmek hem de Eski Ahit'te söylenen kehanetin gerçekleştiğini göstermek amaçlı İsa'nın doğumunu anlatırken Yeşaya 7:14'ten alıntı yapmıştır. Ancak yaptığı bu alıntıda kullanılan bakire kelimesi tartışmalara neden olmuştur. Bu sebeple hem Yeşaya'da kullanılan *almah* kavramı hem de Matta'nın Eski Yunanca olması sebebiyle Yunancadaki *parthenos* kavramları filolojik açıdan

* Bu makale, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. İsmail Taşpınar danışmanlığında yürütülen, Hilal Çıfci tarafından hazırlanmakta olan "Dionysos Kültü ve Erken Dönem Hıristiyanlık İlişkisi Sorunu" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

incelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada tanrısal hamilelik ve bakire doğum meselesinin işlenen tema açısından Yunan paganizmi ve özelde Eski Ahit olmak üzere Yahudilik ile nasıl bir ilişki içinde olduğu ve Meryem'i tanımlamak için kullanılan bakire kelimesinin filolojik açıdan durumu ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Meryem, İsa, Bakire, Yunan Mitolojisi, Kadın.

Giriş

Hıristiyanlıkta İsa'nın annesi olması sebebiyle Meryem önemli bir yer teşkil etmektedir. Meryem'le ilgili 4. yüzyıldan itibaren Tanrı'nın annesi olması, kutsallığı, bakireliği, günahsız doğması ve semaya yükselmesi olmak üzere beş temel dogma oluşmuştur.¹ Bu dogmalar arasında 'bakirelik', İsa'nın insan bir babası olmaksızın, tanrısal bir yolla hamileliğinde ve doğumunda önemli bir yer teşkil eder. Hıristiyanlığın kutsal metinlerine bakıldığında da Meryem'le ilgili en fazla yer alan bilgi hayatının bu dönemine aittir.

Meryem'in hayatı ile ilgili kanonik İncillerde oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. Kronolojik sıraya göre bakıldığında Markos İncil'i en erken yazılan İncil kabul edilir.² Ancak bu İncil, İsa'nın doğumuna dair bilgi vermez ve anlatımına yetişkinliğinden başlar. Bununla birlikte, Meryem'e dair verdiği dolaylı bilgiler haricinde başka bir bilgiye yer vermez. Matta İncili, Meryem'in İsa'ya hamileliği, doğumu ve Hirodes zamanında Mısır'a kaçışları ile ilgili anlatılarda bulunurken, İsa'nın yetişkinlik dönemlerinde Meryem konusunda sessiz kalır. İsa'nın çocukluk anlatısına yer veren bir diğer İncil olan Luka İncili, Matta'ya göre Meryem hakkında daha fazla bilgi verir. Bu İncil, Meryem'den Yusuf'un nişanlısı olarak bahsetmesinin yanında hamileliği, doğumu ve Mısır'a kaçış sürecini daha detaylı anlatır. Sinoptiklerin haricinde tutulan Yuhanna İncili ise, Markos gibi İsa'nın hikayesini yetişkinliğinden itibaren anlatmaya başladığı için, doğum hadisesine yer vermez ve bu sebeple de Meryem'le ilgili dolaylı bilgiler naklede.

Meryem'le ilgili nispeten daha ayrıntılı bilgi, apokrif İncillerden edinilmektedir. Bu İncillerden İsa'nın çocukluk İncilleri arasında sayılan Yakup'un Çocukluk İncili³ İsa'nın kardeşi kabul edilen Yakup'a atfedilmiştir.⁴ Bu metnin 2. yüzyılın ortalarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Zira, söz konusu eserden, 2. sonlarından itibaren yaşamış olan kilise babalarının eserlerinde bahsedilir. Ayrıca, bu eserin, erken dönemde yazılan apokriflerden biri olduğu ve sonraki apokriflere kaynaklık ettiği düşünülmektedir. Kanonik metinler arasında yer almasa da, Meryem'in hayatını anlatması sebebiyle de rağbet görmüştür.⁵ Bu İncil'de Meryem'in anne ve babasından başlanarak İsa'nın doğumuna kadar geçen süreç Meryem üzerinden anlatılmıştır. Eserde, Matta ve Luka'da yer verilen olaylarla büyük ölçüde örtüşmesinin yanında ilgi çekici farklı bilgilere de yer verilmektedir. Meryem'in dünyaya gelişi, nişanlandığı Yusuf'un aile hayatı, Meryem'in mabedin perdesi için el işçiliği yaptığı, İsa'nın doğumunda gerçekleşen olağanüstü olaylar ve ebeler gibi konular, kanonik İncillerden farklı olarak Yakup'un dahil ettiği konulardır.⁶ Çocukluk İncili grubunda yer alanlardan bir diğeri ise, Thomas'ın

¹ Ömer Faruk Harman, "Meryem", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004).

² Bart D. Ehrman, *The New Testament a Historical Introduction to the Early Christian Writings* (New York: Oxford University Press, 2000), 43.

³ Bu İncil, en yaygın bilinen ismiyle "Yakup'un Çocukluk İncili"dir (Infancy Gospel of James). "Protoevangelium of James" (Yakup'un Proto-İncili), "Meryem'in Doğumu" (The Birth of Mary), "Tanrı Annesi Aziz Meryem'in Doğum Hikayesi" (The Story of the Birth of Saint Mary, Mother of God) ve "Meryem'in Doğumu; Yakup'un Vahyi" (The birth of Mary; The Revelation of James) olmak üzere birçok ada sahiptir. Geniş bilgi için bkz.: Bart D. Ehrman, *Lost Scriptures: Books that did not make it into the New Testament* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 63.

⁴ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Diğer İnciller (Apokrif İnciller)(Yeni Bulunan Belgeler İlavle Edilerek Güncellenmiş Metinler ve Tarihi Bilgiler)* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2009), 121.

⁵ Luigi Gambero, *Mary and The Fathers of Church: The Belessed Virgin Mary in Patristic Thought*; Ehrman, *Lost Scriptures*, 58,63.

⁶ Sarıkçıoğlu, *Diğer İnciller*, 124-138.

Çocukluk İncili'dir.⁷ Bu İncil'de Meryem anlatılmaz, ancak daha çok İsa'nın beş yaşından sonraki çocukluk dönemine dair mucizelere yer verilir.⁸ Meryem'i konu alan bir diğer apokrif metin ise, Pseudo Matta İncili'dir.⁹ Bu İncil'in içerisinde yer alan Meryem'in Doğumu İncili'nde,¹⁰ Meryem'in hayatı ve özellikle bakire doğum yapması ile ilgili bilgiler verilmektedir. Daha geç dönemde yazıldığı kabul edilen Pseudo Matta İncili, hem Yakup hem de Thomas'ın Çocukluk İncillerinin verilerini ve kısmen kanonik İncillerden de bazı bilgileri birleştirerek konuları anlattığı görülmektedir.¹¹ Bunların dışında, Philip İncili ile 19. yüzyılda bulunan ve 8. yüzyılda Yunancadan Latinceye tercümesi yapıldığı düşünülen Titus'un Mektubu da, geç döneme ait bir metin olarak Meryem'in sadece bakireliğine işaret etmektedir.¹² Kanonik İncillerde Meryem'e İsa ile ilgili anlatımlarla bağlantılı olduğu kadar yer verilmiştir. Bunun haricinde özel olarak Meryem anlatılmamıştır. Bakireliği de sadece İsa'nın doğumunu anlatan Matta ve Luka İncillerinde belirtilmiş, Markos ve Yuhanna İncilleri ise, bu konuda sessiz kalmıştır. Erken dönemde yazılmış olan Yakup'un Çocukluk İncili haricinde, apokrif metinler de benzer bir yolu izlemektedir. Dolayısıyla kutsal metinlerde Meryem'e dair oldukça az bilgi verilirken; bu bilgiler İsa merkezli bir anlatım içerisinde sunulmaktadır. Anlatılan kısımlarda ise, Meryem'in bakireliği ve tanrısal hamileliğine yer verilmiştir.

Araştırmada, Meryem'in bakireliği ele alınırken Hıristiyanlığın ortaya çıktığı ve şekillendiği erken döneme odaklanılacaktır. Bu sebeple Hıristiyanlığa ait metinler incelenirken erken dönemlerde yazılmış olanları dikkate alınacaktır. Bunlar arasından kanonik İncillerde Meryem'le ilgili yer alan bilgiler öncelikli olarak kullanılacaktır. Ancak bu İncillerde verilen bilgi sınırlı kaldığında daha ayrıntılı bilgi vermek için gerek erken tarihte yazılmış olması gerekse yaygın olarak bilinmesi sebebiyle Yakup'un Çocukluk İncili'ne başvurulacaktır. Araştırma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Meryem'in tanrısal hamilelik sürecine gelene kadar nasıl yetiştiği ve İsa'ya hamileliği sürecinde yaşadığı olaylar Yahudilik ve Yunan mitolojisi ile karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise, Hellenizm ve Yahudilikteki bakire kavramı ve bakirelik anlayışı kültürel boyutlarıyla mukayeseli olarak incelenecektir.

1. Meryem'in Korunaklı Hayatı ve Hamileliği

1.1. Meryem'in Dünyaya Gelişi ve Yetiştirilmesi

Hıristiyanlığa kaynaklarına göre dünyaya bir mucizeyle gelen Meryem mabet gibi korunaklı bir yerde büyümüş ardından nişanlısının korumasına geçmiştir. Yakup İncili'nde annesi Hannah, babası ise Kudüslü zengin bir Yahudi olan Ioakeim (Joachim, İmran), ileri yaşta ve çocuk sahibi olamamış bir çifttir. Yaşlılık dönemlerinde tanrı tarafından bir çocuklarının olacağı müjdesi verilir ve Hannah bu müjdeli haberin sevinciyle doğacak çocuğu mabede adar.¹³ Meryem'in bu dünyaya gelişi 'lekesiz doğum' olarak da adlandırılır. İsa'nın bakire Meryem'den doğumundan farklı olarak 'lekesiz doğum', arzu ve istek olmaksızın annesinin Meryem'e hamile kalması ve Adem ile Havva'dan kaynaklanarak

⁷ Thomas'ın Çocukluk İncili olarak geçen bu İncil, Kıpti Thomas İncili'nden farklı bir metindir ve İsa'nın çocukluğu anlatılır.

⁸ Sarıkçıoğlu, Diğer İnciller, 121; 158-172.

⁹ Pseudo, Eski Yunanca τὸ ψεῦδος kelimesinden gelir. Kelimenin sahte ve yalan anlamları bulunur. Bu ifade, Sözde Matta İncili şeklinde çevrilebilir. Burada kanonik Matta İncilini değil, aynı adı taşıyan apokrif bir İncili tanımlamak için kullanılır.

¹⁰ The Gospel of the Nativity of the Mary. <https://www.theworkofgod.org/Aparitns/PevglJms.htm> . Nativity of Mary isimli İncil'in, Yakup'un Çocukluk İncili'nin orijinal adı olduğu da bir başka kabuldür. Gambero, *Mary and The Fathers of Church: The Belesed Virgin Mary in Patristic Thought*, 35.

¹¹ <https://www.theworkofgod.org/Aparitns/PevglJms.htm>

¹² Ehrman, *Lost Scriptures*, 38-45.

¹³ Yakup 1:1-8:1. Yakup İncili için Sarıkçıoğlu'nun eserinin içerisinde yer alan çeviri kullanılmıştır. Bkz. Sarıkçıoğlu, Diğer İnciller.

aktarılan ilk günahattan uzak dünyaya gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁴ Henüz anne karnındayken Tanrı'ya adanan Meryem, üç yaşına geldiğinde mabede verilir. Burada yiyeceğini bir melek getirir ve korunaklı bir şekilde büyür. Her ne kadar kanonik İncillerde Meryem'in mabette büyüdüğüne dair bilgi verilmesi de, konuya Yakup İncili'nde yer verilmektedir.¹⁵ Böylelikle Meryem, mabette tüm halkın gözü önünde yetişeceğinden ondan namusu ve iffeti konusunda şüphe duyulmayacaktır.¹⁶

Genç kızların ve kadınların mabette yetişmesi ve görev yapmaları konusu Antik Yunan ve Roma tarihinde bilinen bir konudur. Hıristiyanlığın doğduğu ve yayıldığı coğrafyada en eski yazılı kaynaklardan bilindiğine göre Sümerlerden itibaren kadınlar farklı görevler ve amaçlarla mabetlerde bulunmuştur. Hıristiyanlığın ortaya çıktığı dönemde Yunan-Roma toplumunda da kadınların tapınaklarda görev aldıkları bilinmektedir. Kadınlar, hizmet edip finansal destekte buldukları gibi tapınak görevini bir yaşam tarzı ve meslek olarak benimseyip hayatlarını tanrıya hizmet etmeye de adayabilirler. Antik Yunan'da Arkadia'da evlilik yaşına henüz gelmeyen kızların tapınaklarda rahip ve rahibelere yardım etmeleri veya Lokris'teki Athena tapınağında kadınların ömürleri boyunca tapınakta çeşitli şekilde hizmet etmeleri, bu duruma örnek gösterilebilir. Bunun yanında Aphrodite gibi tanrıçaların mabetlerinde kadınların fahişe olarak görev yaptıkları da bilinmektedir.¹⁷ Roma dini hayatında bekaret yemini etmiş Vesta rahibeleri de vardır. İyi aileden gelen bakire genç kızlar tapınakta rahibelik yapar ve bu süreçte bekaretini yitirirlerse diri diri mezara kapatılırlardı. Dolayısıyla Antik Yunan-Roma kültüründe kızların mabetlerde görev aldıkları bilinen bir uygulamadır.¹⁸

Yahudi Kutsal Kitabı'nda kızların mabette okutulmasına yönelik bir bilgi yer almamaktadır. Tapınakla ilgili bilgi veren 2. Krallar ve Hezekiel kitapları ile Hıristiyanlığın ilk yüzyılında Flavius Josephus tarafından kaleme alınan eserlerde böyle bir uygulamadan bahsedilmemektedir. Aynı şekilde, söz konusu uygulamaya ilişkin Talmud literatüründe de herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.¹⁹ Bunun yanında Parroy, 4. yüzyılda kilise babalarından Ambrose'nin, mabette görev alabilen bakireler olduğuna dair bilgi okuduklarını belirtmesi sebebiyle dolaylı olarak böyle bir uygulamanın varlığına rastlandığını belirtir. Ancak Parroy, Meryem'in ailesinin varlıklı olmasından hareketle böyle bir göreve gerek olmayacağını belirtir. Meryem'in Tapınakta kalmasının kendi iradesiyle gerçekleştiği görüşü sunulur.²⁰ Fakat tapınağa kabul edilirken üç yaşında olduğunu göz önünde bulundurulduğunda Meryem'in iradesiyle yaptığı bir tercihin pek mümkün olmadığını söylenebilir. Bu yüzden, Meryem'in ailesinin yanında yetiştiği tahmin edilir.²¹ Bir diğer mesele ise, Meryem'in yaşadığı ve mabette kaldığı belirtilen tarihlerde, tapınak kral Hirodes'in başlattığı inşaat sürecindedir. Meryem'in M.Ö. 25-22 yılları arasında doğduğu tahmin edilen yıllar, tapınağın tamirat faaliyetlerinin yapıldığı yıllardır.²² Hirodes'in yaptırdığı

¹⁴ Tülay Kazancı, "Lekesiz Gebelik: Meryem'in Saflığının Teolojik Ve Sanatsal Betimi", *Sanat Tarihi Yıllığı* 22 (Aralık 2013), 101-122.

¹⁵ Yakup 4:1-8:1

¹⁶ Düccane Demirtaş, "I. Yüzyıl Yahudi Toplumunun Bakirelik ve Mesih İnancı Bağlamında Tarihsel İsa Üzerine Dini Pragmatik Bir Yaklaşım", *Din ve Felsefe Araştırmaları*, 2/3(Haziran 2019), 52.

¹⁷ Akalın Ayşe Gül, "Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 21/33 (2003), 33, 42.

¹⁸ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, çev. A. Berktaş (İstanbul: Kocabay Yayinevi, 2003), 2/135; Sarah B. Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity* (New York: Schocken Books, 1975), 210-211; Maksud Kurt, *Tanrıça Kültü ve Hıristiyanlık'taki Meryem Figürüne Etkileri* (SBE, Dinler Tarihi ABD: Rize Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010), 42-43.

¹⁹ Krallar 12; Hezekiel 40-48; Joseph Patsch, *Our Lady in the Gospels* (London: The Newman Press, 1958), 28.

²⁰ Ambrose, Concerning Virginitiy I: <https://www.newadvent.org/fathers/34071.htm>; Louis Perroy, *The Humble Virgin Mary: Thoughts on the Mysteries of her Life* (London: Burns, Oates & Washbourne Ltd., 1935), 2.

²¹ Patsch, *Our Lady in the Gospels*, s. 29.

²² Patsch, *Our Lady in the Gospels*, s. 29.

mabedi genişletme inşaatı ise, MÖ 20/19 yıllarında başlar. Tapınağın ibadet yeri, avlu ve dış duvarların inşası dokuz buçuk yıl sürer; tamamlanması ise kırk altı yılı bulur.²³ Meryem'in mabette yetişmesiyle ilgili böyle bir bilgi vermesi nedeniyle Yakup İncili yazarı Yahudi adet ve hayatını bilmemekle eleştirilir.²⁴ Ayrıca tapınağın inşaat sürecini hesaba katmadığı da söylenebilir.

Yine Yakup'un Çocukluk İncili'nin aktardığına göre; Meryem on iki yaşına yani ergenlik dönemine geldiğinde mabetten ayrılması için kohener arasında istişare yapılır ve dul bir adamın korumasına verilme kararı alınır. Kurada, Yusuf adında ileri yaştaki dul ve çocukları olan marangoz bir adam belirlenir. Yusuf hem yaşının ileri olması hem de erkek çocuklarının varlığı sebebiyle itiraz etse de sonunda karara uyarak Meryem'le nişanlanır. Yusuf nişanın ardından Meryem'i korumasına alarak kendi evine götürür.²⁵ Buna göre, Yusuf eş değil koruyucu olarak anlatılır. Böylece Meryem mabet gibi korunaklı bir yerden ayrılarak Yusuf'un korumasına geçmiştir. Oysa, Matta ve Luka İncillerinde sadece Yusuf isimli bir adamla nişanlı olduğu bildirilir ve bu konuda başka bir bilgi yer almaz.²⁶

1.2. Meryem'in Hamileliği

Meryem'in dünyaya gelişinin mucizevi ve günahsız olmasıyla birlikte İsa'nın doğumunda bu mucizevi olaylar çok daha fazlası yaşanmıştır. Hıristiyanlara göre, Meryem bakireyken herhangi bir insanla birliktelik yaşamadan İsa'ya hamile kalmıştır. Bu hadise Matta ve Luka İncillerinde kısaca anlatılırken, Yakup İncili'nde daha ayrıntılı bir şekilde yer alır. Matta'da nişanlı olan Meryem'in, "Yusuf ile birlikte olmalarından önce Kutsal Ruh'tan hamile olduğu anlaşıldı" şeklinde açıklanır.²⁷ Luka'da ise bu hamileliğin nasıl gerçekleştiğine dair biraz daha detay eklenir ve Melek Cebrail (Gabrail) Meryem'e gelerek tanrının lütfuna eriştiğini, bir oğul doğuracağını söyler. Meryem ise bu durumu şaşkınlıkla karşılayarak, herhangi bir erkekle münasebette bulunmadığını, dolayısıyla bunun nasıl olacağını sorar. Bunun üzerine, Kutsal Ruh'un onun üzerine geleceği, Tanrı'nın gücünün ona gölge salacağı ve bu sebeple de doğacak olana 'tanrı oğlu' denileceği cevabını alır. Ayrıca bu tanrısal müdahaleye akrabasını yani Yahya'yı doğuracak olan Elizabeth'i örnek gösterir.²⁸ Yakup İncili bu hadisenin gerçekleşmesini günlük yaşamıyla ilgili detaylar da vererek çok daha ayrıntılı anlatır. Meryem su almak için kuyuya gittiğinde melek ona olabilecekleri haber verir. Bunun üzerine, telaşlanarak eve giden Meryem'e melek tekrar gelir. Meryem 'Tanrı'dan mı hamile kalacağımı' sorduğunda ise melek, öyle olmadığını, Tanrı'nın kelamından hamile kalacağımı belirtir.²⁹ Yakup İncili'ne göre on iki yaşında Yusuf'un evine gelen Meryem, bu sırada on altı yaşındadır.³⁰

Yakup İncili'ne göre nişanlısı Yusuf çalışmak için Kefernahum'a gider ve eve döndüğünde Meryem'i altı aylık hamileyken görür, endişelenir ve ona kızar.³¹ Matta İncili'nde, Yusuf hamileliği öğrendiğinde sessizce kaçmak ister; ancak rüyasında tanrı onu uyarır ve o da durumu kabullenir.³² Luka İncili ise Yusuf konusunda sessiz kalır. Anlaşılan o ki Matta ve Yakup İncillerinde hamilelik Yusuf

²³ Da Bahat, "The Herodian Temple", *The Chambridge History of Judaism*, Vol. III, Ed. William Horbury, D. Davides, John Sturdy (Chambridge: Chambridge University Press, 2000), 38; Yuhanna 2:20.

²⁴ Günay Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021), 82; Harman, "Meryem", 236-242.

²⁵ Yakup 8:1-9:3. Pseudo Matta İncilinde Meryem'in yanında beş bakire daha Yusuf'a verilir ve hepsini korumasına aldığı anlatılır. 8:4 (<https://www.theworkofgod.org/Aparitns/PevglJms.htm>)

²⁶ Matta 1:18; Luka 1:26-27

²⁷ Matta 1:18.

²⁸ Luka 1:26-36

²⁹ Yakup 11:2-3, 12:3.

³⁰ Yakup 12:3.

³¹ Yakup 13:1.

³² Matta 1:19

perspektifinden de ele alınarak, akla gelebilecek sorulara açıklık getirmek için olsa gerek, onun herhangi bir etkisinin olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır. Matta İncili, Meryem'in nişanlısının endişesi ve şaşkınlığıyla bu olayda herhangi bir payının olmadığını ve tamamen habersiz olduğunu göstererek Yusuf'la öncesinde bir birliktelik yaşamadığını da açıkça belirtilir. Meryem'in durumu ise daha önce bir ilişki yaşamadığı ve dolayısıyla bu hamileliğin normal şartlarda mümkün olmadığı belirtilerek onun bakireliğinin farklı ifadelerle defaatle altı çizilmektedir.

Yahudilikte, Eski Ahit'te görüldüğü üzere hamileliklere Tanrısal bir müdahalenin olduğuna inanılmaktadır. Ancak bu müdahale doğrudan tanrının verdiği babasız bir hamilelik şeklinde değil, erkek ile ilişki sonucu gerçekleşen fakat olağanüstü bir durum şeklindedir. Bu noktada tanrının müdahalesi ile ileri yaşta veya çocuğu olmayan kadınların eşlerinden hamile kaldığı temaları işlenir. Çocuğu olmayan Sare'nin ilerlemiş yaşında İshak'a hamile kalması ve dünyaya getirmesi bu duruma örnek olarak zikredilebilir.³³ Ancak erkek olmaksızın bir kadının doğrudan tanrıdan veya tanrısal müdahale ile hamile kalması daha önce rastlanan bir inanç değildir.

Diğer inançlara bakıldığında ise tanrısal hamilelik farklı dinlerde, özellikle farklı coğrafyalardaki pagan inanç sistemlerinde görülmektedir. İran'da Zerdüştlük dininde Zerdüş'tün doğumuyla ilgili anlatıların birinde, tanrı Ahura Mazda ışık şeklinde, on beş yaşındaki bir kızı hamile bırakır.³⁴ Hindistan'da da benzer anlatılara rastlanır. Bunun en bilinen örneği, Budizm'in kurucusu kabul edilen Buda'ya annesinin hamile kalışıdır. Budizm'e göre Buda, annesinin rüyasında bir fil şeklinde onun karnına girmesi ve böylece Buda'ya hamile kalması ile ilgili anlatıdır.³⁵ Uzakdoğu'da da benzer temaya rastlanmaktadır.³⁶ Mısır mitolojisinde, tanrının bakire bir ineğe kutsal ruh üflemesiyle inek hamile kalır ve ondan tanrı Apis (Osiris) dünyaya gelir. Hellenistik dönemde ise Ptolemaios hanedanlığında tapınaklara doğum odası inşa ettirilerek buralarda tanrının oğlunun yani kralın doğumu kutlanır.³⁷

Yunan mitolojisinin Hellenistik kültürle birlikte yayıldığı anlatılarda ölümlü bir kadının tanrı tarafından kahramanlara veya yarı tanrılara hamile kalması teması birçok kez işlenmiş ve oldukça aşına olunan anlatılardır. Alkmene'den doğan Herakles, Danae'den doğan Perseus, İo'dan doğan Epaphos; baş tanrı Zeus'un ölümlü kadınlardan olan çocuklarından sadece bazılarıdır. Bunun tam tersi, yine bu inanç sisteminde mevcuttur. Tanrıça Thetis'in ölümlü Peleus'la birleşmesiyle ünlü kahraman Akhilleus'u doğurması gibi, bir tanrıça veya dişi tanrısal bir varlık da ölümlü bir erkekten hamile kalabilmektedir.³⁸ Bu şekildeki ilişkilerde Zeus'un farklı formlarda kadınları hamile bıraktığı görülür. Başka insanların görüntüsüne (özellikle evli kadınların eşlerinin şekline) bürünen Zeus, Kore'ye yılan formunda ve Danae'ye altın yağmuru gibi, oldukça farklı biçimlerde kadınlara yaklaşmıştır.³⁹ Ancak, Hıristiyanlıkta Tanrı fiziksel bir forma bürünmemiş, gölgenin salınması ile veya tanrının kelimeleri ile melek aracılığıyla Meryem hamile kalmıştır.

³³ Yaratılış 18:10-15; 21:1-5

³⁴ A. V. Williams Jackson, *Zoroaster: The Prophet of Ancient Iran* (Londra: Macmillan & Co. Ltd., 1899), 24-27.

³⁵ Walter Ruben, *Buddhizm Tarihi*, çev. Abidin İtil (Ankara: Ankara Üni. DTCF Yayınları, 1947), 52.

³⁶ Muhaddere N. Özerdim, *Taoizm: Lao-Tzu* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946), VI.

³⁷ Ömer Uzunel, *Mithra ve Mithraizm: Düalist Pagan Sembolizmi Işığında* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2023), 421.

³⁸ Apollodoros, *Bibliotheka: Yunan Mitolojisi*, çev. N. Nirven (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017); Hesiodos, *Theogonia ve İşler ve Günler, Hesiodos Eseri ve Kaynakları*, çev. S. Eyuboğlu - A. Erhat (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977), 965-969, 1005-1007.

³⁹ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1978), 32, 264; Clement of Alexandria, *The Exhortation to the Greeks (Protrepticus)*, çev. G. W. Butterworth (Chambridge: Harvard University Press, 1960), II.14.

Yunan mitolojisinde İsa ile benzer özellikleri görülen Dionysos'un doğumuna dair Kore ve Semele'den olmak üzere iki meşhur anlatı bulunmaktadır. Dionysos'un Kore'den doğumu anlatısında, Demeter kızı Kore'yi korumak için bir mağaraya saklar. Ancak korunaklı bir alanda bulunmasına rağmen Zeus yılan formunda gelir ve Kore Dionysos'a hamile kalır.⁴⁰ Ayrıca 4. yüzyılda Epiphanius, Dionysos'un annesi Kore'den bahsederken "yani bakire" şeklinde bir açıklama ifadesine de yer vermektedir.⁴¹ 5. yüzyılda ise Nonnos, Kore'nin bir diğer adı olan Proserpina'nın önünde *parthenos* kelimesini kullanarak bakire olduğuna vurgu yapmıştır. Zira ona göre, Hades'i yeraltına kaçırıp eşi yapmadan önce Zeus ona kılık değiştirerek zorla yaklaşmıştır.⁴² Dolayısıyla burada Dionysos'un bakire doğumu anlatılmak isteniyor olmalıdır. Ancak Meryem'in bakire doğumundan farklı olarak Kore bir tanrıçadır, Meryem ise ölümlü bir insandır.

Bunun yanında, Epiphanius ve Nonnos ile ilgili anlatılar, daha geç tarihlerde yaşamış kişilere ait anlatılardır. Bu durumda, şayet bakireden doğum konusunda bir etkileşim varsa bu İsa'dan Dionysos'a olacak şekilde gerçekleşmesi muhtemeldir. Benzer şekilde Danae adlı Argos kralının kızı, tunçtan bir odaya kapatılmasına rağmen altın yağmuru olarak çatı aralığından akan Zeus'tan hamile kalır.⁴³ Korunan bir kadının tanrıdan hamile kalma motifi Meryem'in hikayesini akla getirir; ancak Meryem kapalı bir alanda hapsedilmemiştir. Bir diğer doğum anlatısı ise Zeus ile ölümlü Semele'nin ilişkisi sonucu Dionysos'un dünyaya gelişidir. Semele anlatısında herhangi bir korumadan bahsedilmez. Bunun yanında bir Thebai kralının kızı olması sebebiyle sıradan insanlara göre daha farklı ve korunaklı bir hayat yaşadığı söylenebilir. Bu anlatıda da Zeus'un ölümlü Semele'yle birlikteliği sonucunda Dionysos dünyaya gelir.⁴⁴

Görüldüğü üzere Yunan kültüründe bu inanç MÖ 8. yüzyılda Homeros döneminde bilindiği gibi Hıristiyanlığın ortaya çıktığı dönemde de özellikle ölümlü kadınların tanrılarından hamileliği Yunan-Roma dünyasında toplum tarafından aşına olunan anlatılardır.⁴⁵ Meryem'in tanrısal bir yolla hamile kalması Hıristiyanlık için olağanüstü ve eşsiz kabul edilse de, iç içe yaşadıkları özellikle Hellenistik kültürde benzer inançlar oldukça yaygındır. Bunun yanında Yunan mitolojisindeki anlatıların Meryem'inkinden bir diğer farkı, değişik formlara girse tanrının doğrudan insanla birlikteliğinden bahsedilmesidir. Yakup İncili'nde, Meryem 'tanrıdan mı hamile kalacağını' sorduğunda, melek olumsuz cevap verir ve kelamından hamile kalacağını haber verir. Böylelikle muhtemelen bu bölgedeki toplum, insanların tanrıdan hamile kalma anlatılarını biliyordu ve metinde Meryem'in hikayesindeki kelam veya gölgeleme ile tanrıdan hamile kalma yoluyla bu anlatılardan farkı vurgulanmak istenmiştir.

1.3. Masumiyet Testi

Kanonik İncillerde Meryem'in olağanüstü hamileliği anlatılsa da bu süreçte yaşadığı iftiraya değinilmemiştir. Bunun yanında yine apokrif Yakup İncili, Meryem'in hamileliğinin bir günah sonucu gerçekleştiği suçlamasını ele alır. Buna göre Meryem hamileyken Annas adında bir kişi Yusuf'un evine

⁴⁰ Clement of Alexandria, *The Exhortation to the Greeks (Protrepticus)*, II.14.

⁴¹ Miguel Herrero Jauregui, *Orphism and Christianity in Late Antiquity* (Berlin: De Gruyter, 2010), 372 (Dipnot).

⁴² Παρθένε Περσεφόνηα" (ah bakire Persephone), Nonnos, *Dionysiaca*, çev. W. H. D. Rouse (Cambridge: Harvard University Press, 1940), I.6.155.

⁴³ Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 264.

⁴⁴ Homeros, *İlyada*, çev. A. Erhat - A. Kadir (İstanbul: Can Yayınları, 2008), XIV.325; Euripides, *Bakkhalar*, çev. S. Eyüboğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 1.242, 286; Apollodoros, *Bibliotheka: Yunan Mitolojisi*, III.IV.2-3; Hesiodos, *Theogonia ve İşler ve Günler*, *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*, 940-945; Diodorus of Sicily, *Library of History (Bibliothekes Historikes)*, çev. C. H. Oldfather (Cambridge: Harvard University Press, 1967), II.IV. 2. 1-2.

⁴⁵ Samuel T. Lachs, *A Rabbinic Commentary on the New Testament: the Gospels of Matthew, Mark and Luke* (KTAV Publishing House, 1987), 5-6.

geldiğinde onun hamile olduğunu görür ve kohene söyler. Bu hamileliğin nişanlısı Yusuf'tan olduğuna kesin gözüyle bakılır. Kohen ikisini de huzuruna çağırır ve sorgular. Yahudi dini hukukuna göre nikahtan önce Yusuf'u böyle bir harekette bulunduğu için suçlar. Ardından her ikisine de masumiyetlerinin ispat edilmesi için imtihan suyu içirilir ve çöle gönderilir. Hem Yusuf hem de Meryem çölden dönerler ve böylece masumiyetleri kanıtlanmış olur. Bunun üzerine kohene, Tanrı'nın onların günahını açığa çıkarmadığı için kendisinin de onları sorgulamayacağını söyler.⁴⁶ Böylelikle Meryem'in hamileliğinde herhangi bir insan müdahalesi olmadığı bir kez daha Yahudi şeriatı açısından okuyucuya ispatlanmış olur.

Aynı metnin daha öncesine bakıldığında meleğin ziyaretinden sonra, Meryem elindeki perde işini bitirip kohene gider ve kohene Meryem'e "Rabbimiz Allah senin adını büyük yaptı ve dünyanın bütün kavimleri arasında seni takdis etti" ifadesini kullanır. Ardından Meryem'in sevinçle Elizabet'in yanına gittiği yazar. Yine Elizabet de Meryem'in kutsal bir çocuk doğuracağını bilir.⁴⁷ Dolayısıyla Meryem'in hamileliğinin tanrısal olduğu bu kişiler tarafından bilinmektedir ki bunlardan biri de kohendir. Metnin ilerleyen kısmında ise Meryem'in hamileline inanılmayıp teste tabi tutulduğunun anlatılması dikkat çekmektedir.

Tanrısal hamilelikten dolayı benzer iftira teması Dionysos'un hikayesinde de görülür. Ölümlü Semele, Zeus'tan Dionysos'a hamile kaldığında kız kardeşleri bu duruma inanmaz ve bu hamileliğin tanrıdan değil sıradan bir insandan olduğunu, bu olumsuz durumu örtbas etmek için tanrıdan olduğunu söylediği şeklinde suçlarlar. Fakat bu olayın sonu Meryem'inkiyle aynı şekilde bitmez. Meryem, söz konusu suçlamadan hemen aklanır; ancak Semele, hamileyken başka bir sebepten Zeus'un şimşekleri arasında öldüğünden kardeşleri bunu bir cezalandırma olarak görür. Bu suçlamanın karşılığını Dionysos annesinin intikamını almaya geldiğinde teyzelerini cezalandırarak verir.⁴⁸ Farklılıklar içerse de, bu anlatılarda 'tanrısal hamileliğe' dair iftirasına teması işlenmiştir.

1.4. Davut Soyu

Buraya kadar İncillerdeki anlatıda Meryem'in hamileliğinde Yusuf'un herhangi bir etkisinin olmadığına dikkat çekilmiş ve bu durumun defaatle belirtildiğine değinildi. Bununla birlikte, hem Matta hem de Luka İncili'nde soy zinciri verilmiştir. Matta bu soy zincirini İbrahim'e, Luka ise Adem'e kadar geriye götürür.⁴⁹ Dikkat çeken husus ise her ikisi de İsa'nın Davut soyundan geldiğini göstermekte ve bu Meryem üzerinden değil nişanlısı Yusuf üzerinden yapılmaktadır. Davut soyuna dayandırılma sebebi ise Yahudilerin beklediği Mesih'in Davut soyundan gelecek olmasıdır.⁵⁰ Bu sebeple İsa'ya "Davut oğlu" lakabı da verilmiştir.⁵¹ Luka'da bu vurgu meleğin Meryem'i ziyaretindeki müjdesinde de şu şekilde söylenir:

οὗτος ἔσται μέγας καὶ υἱὸς υἱίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄρνον
δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.⁵²

"O (İsa) büyük olacak, kendisine 'Yüceler Yücesi'nin Oğlu' denecek. Rab Tanrı **ona atası Davut'un tahtını verecek**".

⁴⁶ Yakub 15:1-16:2.

⁴⁷ Yakub 12:1-2

⁴⁸ Bkz. Euripides, *Bakkhalar*.

⁴⁹ Matta: 1:1-16; Luka 3:23-28

⁵⁰ Ömer Faruk Harman, "İsa", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 465-472.

⁵¹ Markos 10:47, 48; Şinasi Gündüz, *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004), 155.

⁵² Luka 1:32

Matta ve Luka’da Meryem’in soyu ile ilgili bilgi verilmez, sadece Zekeriya’nın eşi Elizabet ile akraba oldukları söylenir. Yakup İncilinde ise anne ve babasının adı anılır. Meryem’in annesi Hannah, Yahya’nın annesi Elizabet ile kardeşir.⁵³ Elizabet’in soyu ise Harun’a yani Levi soyuna dayanmaktadır.⁵⁴ Dolayısıyla verilen bilgilere bakıldığında annesi tarafındaki soy ağacında Meryem’in Davut soyundan gelmediği söylenebilir. Bununla birlikte yine aynı İncillerde Yusuf’un, Meryem’in hamileliğinde hiçbir etkisinin olmadığı üzerinde ısrarla durulur. İsa’nın Yusuf’a dayandırılması nüfus sayımında Meryem ve İsa’nın onun üzerine kayıt yapılmasından dolayı olmalıdır. Böylece biyolojik olarak olmasa da Davut soyuna kayıtlıdır ve Eski Ahit’teki kehanet gerçekleşmiş olur.

İncillerden daha erken yazılan Pavlus’un mektuplarına⁵⁵ bakıldığında ise en erken yazılan İncil olan Markos ve Yuhanna İncili’nde olduğu gibi bu mektuplarda da Meryem’in bakire doğumuna dair herhangi bir anlatı veya ifade geçmez. Bakirelikten bahsedilmemesinin yanında Pavlus, Romalılara mektubunda İsa’nın bedenlen Davut soyundan olduğunu söyler:

... τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος δαυὶδ κατὰ σάρκα⁵⁶

“(o) **beden açısından** Davut soyundandır”

Burada Pavlus’un, İsa’yı bedenlen Davut soyuna bağlamasını Meryem’in Davut soyundan gelmesiyle ilişkilendirilir.⁵⁷ Ancak hem Matta hem de Luka’nın verdiği soy zincirinde Meryem’in adı geçmez. Bununla birlikte nişanlı Yusuf’un, Davut soyundan olduğu özellikle gösterilir ve buradan da İsa’ya bağlanır. Bu noktada iki ihtimal bulunur: ya Meryem’in bilinmeyen baba tarafı Davut soyundandır ya da Pavlus bakire doğuma inanmamaktadır. Yine bakire doğumdan bahsetmeyen Yuhanna İncili’nde ise İsa, iki kez “Yusuf’un oğlu” şeklinde anılır:

ἰησοῦν υἱὸν τοῦ ἰωσήφ τὸν ἀπὸ ναζαρέτ⁵⁸

“Yusuf’un oğlu Nasıralı İsa”

ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ υἱὸς ἰωσήφ⁵⁹

“Bu, Yusuf’un oğlu İsa değil mi?” dediler”

Yuhanna’dakine benzer şekilde, Yusuf’un oğlu olmadığını anlatan Matta İncili’nde de “marangozun oğlu” (ὁ τοῦ τέκτονος υἱός) ifadesi geçmektedir.⁶⁰ Ancak Yuhanna ve Matta’da geçen ifadeler, Pavlus’un mektubundaki gibi biyolojik açıdan Yusuf’un oğlu olduğuna işaret etmediği, bu şekilde tanınırlığını gösterdiği de düşünülebilir. Zira, bir önceki cümlede İsa’nın memleketine gittiği belirtilmektedir.⁶¹

⁵³ Luka 1:39-56; Yakup 12:2-3; Harman, Meryem, 236-242.

⁵⁴ Luka 1:5.

⁵⁵ Bart D. Ehrman, *İncil Nasıl Değiştirildi? İncil’i Kimin ve Neden Değiştirdiğinin Ardında Yatan Hikaye*, çev. Özlem Toprak (İstanbul: Truva Yayınları, 2007), 36-37.

⁵⁶ Romalılar 1:3. Tam anlatımı: “Tanrı, Oğlu Rabbimiz İsa Mesih’le ilgili bu Müjde’yi peygamberleri aracılığıyla Kutsal Yazılar’da önceden vaat etti. Rabbimiz İsa Mesih beden açısından Davut’un soyundandır; kutsallık ruhu açısından ise ölümden dirilmekle Tanrı’nın Oğlu olduğu kudretle ilan edildi”. Romalılar 1:2-4.

⁵⁷ Harman, “Meryem”, 236-242.

⁵⁸ Yuhanna 1:45.

⁵⁹ Yuhanna 6:42.

⁶⁰ “Marangozun oğlu değil mi bu? Annesinin adı Meryem değil mi? Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda O’nun kardeşleri değil mi?” (οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται μαριάμ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἰάκωβος καὶ ἰωσήφ καὶ σίμων καὶ ἰούδας;) Matta 13:55.

⁶¹ “Kendi memleketine gitti ve oradaki havrada halka öğretmeye başladı. ...” Matta 13:54.

1.5. Doğumda ve Sonrasında Bakirelik

Yakup İncili'nde doğum ve sonrasında Meryem'in durumu ile ilgili bilgi verilir. Bu noktada, doğum esnasında Meryem'in ebe tarafından kontrol edildiği hadisesi anlatılır. Buna göre, nüfus sayımı için gittikleri Beytullahim (Betlehem) yolunda Meryem'in doğum vakti gelir ve bir mağaraya girer. Bu süreçte Yusuf bir ebe bulur ve doğumda bulunan ebe, Salome adında başka bir ebeye Meryem'in bakire kaldığını söyler. Salome, Meryem'i kontrol etmek ister ve doğumun ardından Meryem'in hala bakire olduğu iki ebenin şahitliğiyle anlatılır.⁶²

Meryem'in acısız bir şekilde doğum yapması bakireliğinin devam ettiğine dair bir işaret kabul edilir.⁶³ Doğum öncesi ve sonrasındaki sürekli bakireliği, ilk kez 2. yüzyılda kaleme alındığı kabul edilen Yakup İncili'nde ve daha sonra yazılmış olan Pseudo Matta'da anlatılmıştır.⁶⁴ Luka ve Matta İncillerinde doğum öncesindeki bakireliği yer almasına rağmen sonrası hakkında bilgi verilmemektedir. Meryem'in doğum sırasında ve sonrasında bakireliğinin devam ettiği ise apokrif metinlerde yer alır. 4. ve 5. yüzyılda kilise babalarından Ambrose ve Augustine; Meryem'in bakireliğini “doğumdan önce” (*virginitas ante partum*), “doğumda” (*virginitas in partu*) ve “doğumdan sonra” (*virginitas post partum*) olmak üzere üç aşama şeklinde tanımlamıştır. 19. yüzyıldaki I. Vatikan konsilinde de Meryem'in bekaretini doğumda kaybetmediği belirtilir.⁶⁵

Meryem'in tanrısal hamileliği ve doğumuyla, onun insan ile tanrısalık arasında varoluş açısından aracı bir konumda olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.⁶⁶ Bu durum, Yunan mitolojisinde sıkça görülmekte, ölümlü bir kadın ile tanrısal birleşmenin sonucunda tanrısal özellik taşıyan kahramanlar veya yarı tanrılar dünyaya gelmesiyle karşılaştırılmıştır.⁶⁷ Yunandaki bakire tanrıçalardan, klasik olarak düşünülen tam bir bakireliğinden söz edilememektedir. Bakire tanrıçalar evli değillerdir; ancak tamamen cinsellikten uzak oldukları da söylenemez.⁶⁸

2. Kültürel ve Filolojik Bakımdan Bakirelik

Bekaret, erkek veya kadının henüz cinsel ilişki yaşamamış durumu ve bu yöndeki masumiyetini koruması olarak tanımlanabilir. Bu durum bir diğer yönden ise yetişkinlik döneminde zorunlu veya tercihen, özellikle evliliğe kadar uzayan ilişkide bulunmamış kişileri tanımlar. İkinci durumda bekaret toplumsal bir olgu haline gelir.⁶⁹ Zira doğacak çocukların da güvence altına alınması ve toplumsal düzen açısından gerek dinen gerekse kültürel olarak kurullarla düzenlemelere gidilir.

Yahudilik ve Yunan kültürünün bulunduğu iki baskın inanca sahip topluluğun olduğu bir ortamda Hıristiyanlık ortaya çıktığından özellikle kanonik İncillerdeki bakirelik vurgusuna bu iki inanç sistemi üzerinden bakılması yerinde olacaktır. Zira Matta İncilinde Eski Ahit'e bakirelik hususunda atıf yapılması, Yahudilerin beklediği Davut soyundan gelecek Mesih vurgusu ve metinlerin eski Yunanca olması, bu iki kültürdeki bekaret anlayışına ve bakire için kullanılan ifadelerle bakmayı gerekli kılmaktadır.

⁶² Yakup 17:2-21-1.

⁶³ Rumeysa Çiçek, “Erken Dönem Hıristiyan Teolojisinde Meryem”, *Dinler Tarihi* 1/1 (Nisan 2024), 114.

⁶⁴ Pseudo Matta 13:4

⁶⁵ Mustafa Alıcı, “Kur'an-ı Kerim ve Katolik Meryem Teolojisi (Mariology ve Kur'an'ı Kerim)”, *AKRA Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi* 4/9 (01 Mayıs 2016), 105

⁶⁶ Julia Iwersen, “Virgin Goddess”, *The Encyclopedia of Religions (second edition)*, ed. Jones Lindsay (New York: Macmillian, 2005), XIV/9605.

⁶⁷ Kurt, *Tanrıça Kültü ve Hıristiyanlık'taki Meryem Figürüne Etkileri*, 135.

⁶⁸ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9603.

⁶⁹ Han J. W. Drijvers, “Virginity”, *The Encyclopedia of Religions (second edition)*, ed. Jones Lindsay (New York: Macmillian, 1987), 9606.

2.1. Yahudilikte Bakirelik

Yahudilikte bekaret, cinsel yaşam ve evlilikle ilgili konular Tanah'ta geçmekte, genel olarak Çıkış, Tesniye ve Levililer kitaplarında yer almaktadır. Kültürel ve Yahudi hukuku açısından bakireliğe önem verilmekle birlikte, evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşanması yasaktır. Bu noktada bakirelik ve cinsel yaşam konusunda erkekte ziyade kadın merkezi bir konumdadır. Özellikle kadınların bekareti, Tanah'ta yer alan ve hakkında hükümler verilen konulardan biridir. Yahudiliğe göre bir kızın bekaretinin zarar görmesi durumunda hem bu duruma etkisi olan erkek hem de kız açısından yaptırımları bulunur. Bir kızın bekareti, baba evinden, evlenmesi ve evlendikten sonraki sürece kadar korunması gereken ciddi bir durumdur.

Tanah yasaları bekaretle ilgili ortaya çıkabilecek riskleri ele alır ve bir kızın bakireliğinden itibaren içinde bulunduğu duruma göre uygulanacak yaptırımları açıklar.⁷⁰ Evlilik öncesi bekaretle ilgili uygulamalara bakıldığında Tanah'ta geçen Yahudi dini hukukuna göre, henüz evlenmemiş babasının evinde yaşayan bir kız, erkeğin kandırması veya zorlamasıyla birlikte olursa erkeğe yaptırım uygulanır. Bu durumda kızın babasına, bakire için ödenecek miktarda para ödemek ve kızla evlenmek zorundadır. Babası kızını bu kişiyle evlendirmese sadece bir bakire için ödenecek miktarda para verir.⁷¹ Böyle bir durumda erkek cezalandırılırken evlendirme kararı için kadının rızasından çok baba ve evlenecek erkek arasında yapılan bir antlaşma olduğu görülmektedir. Tesniye kitabında benzer bir durumda aynı cezaların yanı sıra erkeğin hayatı boyunca boşanma haklarının elinden alınacağı da belirtilir.⁷² Bakireler için ödenecek bu başlık parasına İbranicede *mohar betulot* denilmektedir. Bununla birlikte baba, kızını uygun gördüğü şekilde cezalandırabilecektir.⁷³

Bundan başka, nişanlı bakire bir kızla birlikte olmak, daha ağır cezalar gerektirir. Böyle bir hadisede, bulunulan ortama göre farklı cezalar uygulanır. Kır gibi تنها bir yerde yaşanmışsa adam taşlanarak öldürülür ve kıza bir şey yapılmaz. Zira yardım edecek kimse olmayacağı kabul edilir. Ancak kentte yaşanmış ve kız bağırمامışsa ikisi de taşlanarak infaz edilmektedir.⁷⁴ Bu farklı uygulamaların sebebi, rıza gösterilip gösterilmediğidir. Ayrıca, buradaki nişanlılık durumu dikkat çekicidir. Zira kız bekar olduğunda böyle bir infaz cezası verilmez. Nişanlı kız dokunulmazlık açısından evli bir kadına benzetildiğinden, her iki taraf için de bu tarz bir ihmal ölümle sonuçlanabilmektedir.⁷⁵ Burada bir kadının ancak evli olduğunda veya babası haricinde başka bir erkeğin himayesine girdiğinde Yahudi anlayışında daha dokunulmaz ve değer verilen olduğu görülmektedir. Nişanlı çiftlerin birlikte olmalarıyla ilgili ise doğrudan bir düzenleme bulunmaz.

Evlilik aşamasında ise kızın bakireliğinin önemi özellikle maddi olarak ortaya çıkmaktadır. Bakire bir kız için babasına ödenecek olan "bakireler için başlık parası", bakire olmayanlara göre daha fazladır. Dolayısıyla bakire ile evlenmek ayrıcalığı için daha fazla ödeme yapılmaktadır. Bununla birlikte din adamı sınıftakilerin eş seçimleriyle ilgili düzenlemelerde bekaret yine önemli bir konudur. Levililer kitabına göre başkohenin evleneceği kadın bakire olmalı; başkohen dul, boşanmış, bekaretini kaybetmiş veya fahişe bir kadınla evlenmemelidir.⁷⁶ Bunun yanında bütün kohenlerin bakirelerle evlenmesi gerekli görülür. Bir diğer seçenekleri ise başka bir rahibin dul eşiyle evlenmektir. Zira

⁷⁰ Shalom M. Paul, "Virgin, Virginitiy", *Encyclopedia Judaica* (Macmillan Reference USA, 2006), 22/539-541, 540.

⁷¹ Çıkış 26:16-17.

⁷² Tesniye 22:28-29.

⁷³ Paul, "Virgin, Virginitiy", 22/540.

⁷⁴ Tesniye 22:23-27

⁷⁵ Paul, "Virgin, Virginitiy", 22/540.

⁷⁶ Levililer 21:13-14.

bakireliğin, lekesizliği ve saflığı gösterdiğine inanılır. Bu evliliklerde kadınların aynı zamanda İsrailoğulları'ndan olması gerekmektedir.⁷⁷

Evlilik sonrasında ise damat, eşinin bakire olmadığını iddia ettiğinde ebeveynlerinin, bakire olduğuna dair kanıt sunması gerekmektedir. Haksız iftirada damat para cezasıyla ve kırbaçlanarak cezalandırılmasının yanında boşanma haklarının tümü elinden alınır. Ancak iddiası doğru çıktığında, kadına baba evinde suç işlediğinden taşlanarak infaz cezası verilmektedir. Ayrıca, bir kadın evlendiği halde eşiyile ilişki yaşamasa da, boşandığında hukuken dul olduğundan, bakire kabul edilmez.⁷⁸

Yahudilikteki evlilik ve cinsel yaşamla ilgili yasaların Asur ve Hammurabi kanunlarıyla ortak noktaları bulunduğu belirtilir.⁷⁹ Nitekim Yahudi yaşamında dini ve kültürel anlamda hem toplum için hem de kadınlar için bekaret maddi ve manevi bir önem taşımaktadır. Aksi halde sonucu erkek ve kadının öldürülmesine kadar varabilecek cezalar uygulanır. Bunların yanında, Yahudi yaşamında bekar kalmak toplumsal yaşama ve geleneklere uygun değildir. Dolayısıyla Meryem'in sürekli bakireliği bu noktada Yahudi yaşamı için sıra dışı bir durumdur.⁸⁰ Ancak, bunun Yunan toplumuna daha uygun olduğu söylenebilir.

İbranicede bir kızı tanımlamak için *betulah* (בתולה) ve *almah* (עלמה) kelimeleri kullanılır. Özellikle *almah* kelimesi üzerine tartışmalar olduğu görülür. Bu tartışmalarda muhtemelen Matta'nın verdiği referans (1:23) etkili olmuştur. Bir görüşe göre *betulah* kelimesi fiziksel anlamda bakire için kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu kelimenin, bakire vurgusu olan yerlerde kullanıldığı savunulur. Genç kız anlamına gelen *almah* sözcüğü ise bir kadının hayatındaki gençlik dönemini ifade etmektedir. Bununla birlikte evli olmayan ve evlilik çağına gelmiş bir genç kızı tanımlamaktadır. Tam olarak bakire anlamına geldiği söylenememektedir. Zira bakirelik vurgusundan ziyade genç kız vurgusunun olduğu yerlerde kullanılır. Bununla birlikte Tanah'ta evli genç kızlar için *almah* kelimesinin kullanımına rastlanılmadığından kelimenin evli olmayanlar için kullanıldığına işaret edilmiştir. Bu noktada evlenmemiş olması aynı zamanda bakire olduğuna da işaret olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla bu kelimenin evlilik yaşına gelmiş bakire bir genç kızı tanımladığı gibi, tam olarak bakire anlamına gelmediği bir tanımlama da ortaya çıkmaktadır.⁸¹ Bu hususta Tanah'ta özellikle Çıkış 24:16 ve 43 cümleleri bu duruma örnek gösterilen pasuklardandır. *Betulah* ile *almah* kelimelerinin aynı kız için kullanılması ve evlenmemiş bir kızı tanımlamasından dolayı bakire anlamı verildiğine işaret edilmiştir.⁸²

Bir başka görüşe göre Tanah'ın genel anlamdaki kullanımına göre, *Betulah* kelimesi fiziksel bir bakirelikten ziyade hayatın belli bir dönemini, diğer bir ifadeyle genç kızlık veya ergenlik dönemini ifade eden, dolayısıyla belirsiz, bir terim olarak görülür. Sözcük Akadca (batultu) ve Ugarit (btl) dillerinde de benzer şekilde kullanılmıştır. Bununla birlikte Aramice bir büyü yazısında hamile olan bir kadın için de aynı sözcük kullanılmıştır (betulta, בתולתא). *Betulah* kelimesinin erkekler için karşılığı ise *bahur*'dur (בְּחֹרֵר). *Betulah* sözcüğü aynı zamanda şiirsel kullanımda ülkeler ve halkları kişileştirerek de kullanılır. Buna örnek olarak *Yeremya'nın Mersiyeleri* kitabındaki “güzel bakire Siyon” (*Betulat bat Ziyyon*) gösterilebilir.⁸³ Kız için kullanılan bir diğer kelime *almah* da *betulah* gibi bakire anlamına

⁷⁷ Hezekiel 44:22; Paul, “Virgin, Virginité”, 22/540.

⁷⁸ Paul, “Virgin, Virginité”, 22/540.

⁷⁹ Paul, “Virgin, Virginité”, 22/540.

⁸⁰ Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem*, 83.

⁸¹ Brevard S. Childs, *Isaiah* (, Louisville: Westminster John Knox Press, 2001), 66; Cuthbert Lattey, “The Term ‘Almah’ in is. 7:14”, *The Chatholic Biblical Quarterly* 9/1 (1947), 89-92.

⁸² “Çok güzel bir genç kızdı. Ona erkek eli değmemişti. Pınara gitti, testisini doldurup geri döndü”; “İşte pınarın başında bekliyorum. Su almaya gelen kızlardan birine, lütfen testinden bana biraz su ver, içeyim, diyeceğim.” Yarutuluş 24:16; 43.

⁸³ Yeremya'nın Mersiyeleri 2:13

gelmemektedir. *Almah* da genç kız anlamında kullanılır ve kısmen *betulah* ile eş anlamlı denilebilir. Tanah'taki kullanımı da bu şekilde olduğunu göstermektedir. Bu kelime bir kadının gençlik çağını dönemsel olarak tanımlamaktadır.⁸⁴ Tanah'ta net bir şekilde bir bakireliği belirtmek içinse olumsuz ifade kullanılmaktadır. Bu olumsuzluk için Akadca “deneyimlenmemiş”, “açılmamış”, “bir erkeği tanımayan” ve “çiçeklenmemiş” ifadelerinin kullanılmasıyla bakirelik anlamı verilebilmektedir. Tanah'ın Yaratılış kitabında bu kullanım görülmekte ve Rebeka için önce *betulah* kelimesi, ardından “hiçbir erkeğin tanımadığı” ifadesi verilir.⁸⁵

Yaratılış kitabında Rebeka için önce *betulah* sonra *almah* kelimesi birbiri yerine kullanılması bu görüşe göre iki sözcüğün de genç kız anlamına gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu şekildeki kullanım Ugarit dilinde de vardır.⁸⁶ Ancak burada dikkat çeken husus *betulah* kelimesinin kullanıldığı Yaratılış, 24:16'da “eline erkek eli değmemiştir” gibi olumsuzluk bildiren ifadeyle bakirelik vurgulanmıştır. Dolayısıyla olumsuzluk bildirimini yapıldığı yerde *almah* değil *betulah* kullanımının tercih edilmesi de *almah*'ın genç kız anlamında kullanıldığına işaret edebilir.

Bu açıklamaların ardından Tanah'ın Yahudi hukuku bağlamında ise *betulah*, tam bir bakireyi ifade etmekte ve yine Tanah yasalarında bu şekilde kullanılmaktadır.⁸⁷ Nitekim *betulah*, şeriat anlamında bakireyi ifade ederken bunun haricindeki Kutsal kitap kullanımında genç kız anlamına gelmektedir. Bu durumda bir olumsuzluk ifadesiyle bakireye işaret ettiği, aksi halde genç kız olarak kullanıldığı anlaşılır. Ancak *almah* kelimesi *betulah* gibi bakirelik anlamı taşımadığı ve bir kadının yaşamının gençlik çağını yani ergenlik dönemini tanımlamak için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

2.2. Yunan Kültüründe Bakirelik

Antik Yunan ve Roma kültüründe de Yahudilikteki gibi kadınlarla ilgili düzenleme ataerkil düzen tarafından biçimlendirilmiştir. Yunanistan'daki bekaret anlayışı MÖ 8. yüzyıl civarı doğu kültürüyle etkileşimin olduğu bir dönemde görülse de Klasik çağda belirgin bir kültürel özellik halini almıştır.⁸⁸ Antik Yunan toplumunda kadınlar *kyrios* (κύριος) adı verilen evin yöneticisi veya reisinin velayetinde hayatlarını sürdürürlerdi. Aile reisi kişi, kızın doğduğu evde ilk olarak baba, yoksa erkek kardeş, evlendiği evde ise eşi, yoksa yetişkin oğlu olmaktadır.⁸⁹ Baba evinde ve onun kontrolünde yaşayan kadın, evlendiğinde babasından payına düşen mirası çeyiz olarak eşinin evine götürür.⁹⁰ Dolayısıyla kız çocuğu, babanın mal varlığı için bir tehdit oluşturur ve erkeğin çocuklarının kendisinden olması önem taşır. Bu sebeple kadın denetim altında tutulacak şekilde evin içinde yani sınırlı bir alanda hayat sürer. Ataerkil bir toplumda ve böyle bir anlayış içerisinde bulunan kız çocuklarının, evlilik yaşına geldiğinde söz hakları bulunmamaktadır. Zira evlilikte kadınların söz söyleme hakkı bulunmadığından, eşi olacak kişi ve babası arasında yapılan anlaşma sonucunda evliğe karar verilir.⁹¹ Kızı seçecek olan erkek, bakire olmasını tercih eder. Böylece saflığını koruduğuna inanılan bu kadınların eğitilebilir, yönetilebilir ve kontrol altında tutulabilir itaatkar ve sadık bir eş olacağına inanılır. Bu hususu Hesiodos

⁸⁴ Paul, “Virgin, Virginité”, 22/539-540.

⁸⁵ “Çok güzel bir genç kızdı. Ona erkek eli değmemişti. Pınara gitti, testisini doldurup geri döndü” Yaratılış 24:16.

⁸⁶ Paul, “Virgin, Virginité”, 22/539.

⁸⁷ Paul, “Virgin, Virginité”, 22/540.

⁸⁸ Iwersen, *Virgin Goddess*, 9602

⁸⁹ Ayşe Gül Akalın, “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı”, (17-47), 27.

⁹⁰ Kızın çeyizi hususunda, erkeği evliliğe teşvik etmek için veya ailesinin kıza maddi bir destek sağlamak için mi olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Elif Burcu Özkan, “Yasalar ve Gelenekler Işığında Arkaik ve Klasik Dönem Yunan ve Cumhuriyet Dönemi Romalı Kadınların Aile Hayatı”, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi* 2 (2017), 10.

⁹¹ Özkan, “Yasalar ve Gelenekler Işığında Arkaik ve Klasik Dönem Yunan ve Cumhuriyet Dönemi Romalı Kadınların Aile Hayatı”, 9.

Thegonia adlı eserinde işlemiş ve erkeklere bu noktada öğütler vermiştir. O bunu şöyle ifade eder: ‘**Bakire bir kızla** evlen ki doğru (yolu) öğretmiş olasın’ (**παρθενικὴν** δὲ γαμεῖν, ὅς κ’ ἦθεα κεδνὰ διδάξῃς).⁹² Bunun yanında Hesiodos, ilk kadının varlığıyla birlikte dünyadaki kötülükleri ve olumsuz özellikleri kadına yükler.⁹³ Bu dizelerde toplumun kadına bakışı ve evlenmek için bakireliğin önemi açıktır. Dolayısıyla antik Yunan’da bir kızın evlenmesi için bekaret ve çeyize ihtiyacı vardır.⁹⁴ Kadından beklenen ise bakire olması ve eşinden başka kimseyle ilişki yaşamamasıdır.⁹⁵

MÖ 6. yüzyılda yaşamış ve ilk kanun koyucu kabul edilen Solon’un yasalarında da kadınlarla ilgili düzenlemeler yapılarak bu konu yasallaştırılmıştır. Böylece iyi kadınlarla fahişeler arasındaki farklı statü kesinlik kazanmıştır. Buna göre maddi sebeplerle insanların kendilerini ve çocuklarını köle olarak satılmasını yasaklamasına karşın bir istisnaya izin verilmiştir. Bu düzenleme, erkek varisinin evindeyken bekaretini yitirmiş kız ile ilgilidir.⁹⁶ Atina’da Solon zamanında aile kızının bakire olmadığını anlarsa aile bağı koparabilir ve köle olarak satabilir. Ayrıca bu durumda evlenmesi de zor bir ihtimaldir.⁹⁷ Bunun yanında kölelerin çalıştığı genelevler kurulmuş ve böylece bu iki durumdaki kadın toplum anlayışında iki ayrı uça yer almıştır. Solon’un bu yasaları Atinalı kadınların yaşamları üzerinde ciddi bir etkisi olmuştur.⁹⁸

Evlenecek bir kız için bakire olması bu derece önem kazandığından evlenene kadar aileler kızını denetim altında tutmuş ve bu sorumluluk baba evindeki varisine verilmiştir. Dolayısıyla bu durum kızların oldukça sınırlı ve korunaklı bir alanda bir yaşam sürmesine sebep olmuştur.⁹⁹ Dolayısıyla Atina merkezli Yunan ailelerinde kadın evin dışındaki toplumsal hayattan uzak tutulmuş, dışarıda eğitim almasına dahi izin verilmemiştir. Eğitimini evde ailesinden biri veya eşi vermektedir. Atina’da MÖ 3. yüzyıla kadar bu sistem devam ederken Sparta’da ise kız ve erkek öğrenciler birlikte eğitim alabilmektedir, dolayısıyla Atina kadar katı bir uygulama yürütülmez.¹⁰⁰ Roma’da, kadınlar nispeten daha rahattır, eğitimlerini dışarıda alabilir ve orta kademedeki sınıf çalışabilirdi. Bu hususta Etrüsklerin etkisinin olduğu düşünülmektedir. Zira Etrüsklerde kadınlar evli veya bekar olsun hem gündelik hayat hem de cinsel hayat açısından daha rahattır. Romalılar bu konuda Atinalılardan Etrüsklere daha yakındır. Buna rağmen Romalılar, Etrüsklerin tutumunu hovardalık olarak görmüştür.¹⁰¹

Dini ritüellerde de bakirelerin ayrı rolleri bulunurdu. Bakirelik rahibe olmak için önemli unsurlardan biri olarak kabul edilirdi. Bunun yanında kimi kültlerde, Demeter kültü gibi, evliler de rahibelik yapabilir ancak bu süreçte eşiyile birliktelik yaşamaması gerekir. Bunun yanında bakire kızlar, “erginlenme ritüeli” gibi ritüellere katılarak sosyal hayatın içinde bulunabilirdi. Ancak, bunlar aristokrat

⁹² Buradaki *parthenike* (παρθενική) sözcüğü özellikle şiirde Homeros’un eserlerinde olduğu gibi bakire anlamında kullanılmıştır. Bunun yanında az yer verilmiş olsa da “evlenmemiş genç kız” yani “bekar” veya “genç kız” anlamı da taşımaktadır. Hesiodos, *Theogonia*, 699; Eski Yunancası için <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0131%3Acard%3D678>; <https://logeion.uchicago.edu/παρθενική>.

⁹³ Hesiodos, *Theogonia ve İşler ve Günler, Hesiodos Eseri ve Kaynakları*, çev. S. Eyuboğlu - A. Erhat (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977), 33.

⁹⁴ Sarah B. Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity* (New York: Schocken Books, 1975), 110.

⁹⁵ Iwersen, *Virgin Goddess*, 9603.

⁹⁶ Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*, 57.

⁹⁷ Akalın, “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı”, 29.

⁹⁸ Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*, 57.

⁹⁹ Akalın, “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı”, 29.

¹⁰⁰ Özkan, “Yasalar ve Gelenekler Işığında Arkaik ve Klasik Dönem Yunan ve Cumhuriyet Dönemi Romalı Kadınların Aile Hayatı”, 9.

¹⁰¹ Özkan, “Yasalar ve Gelenekler Işığında Arkaik ve Klasik Dönem Yunan ve Cumhuriyet Dönemi Romalı Kadınların Aile Hayatı”, 9-11.

ailelerin kızları içindi.¹⁰² Roma’da Vesta bakireleri bu konuda dikkat çeker. İyi bir aileden gelen altı-on altı yaş aralığındakilerden seçilen bu kızlar otuz yıllık rahibelik hayatı yaşar. Bekaret yemini eden bu bakireler, rahibelik sürecinde bekaretlerini korumak zorundadır, aksi halde diri diri gömülerek infaz edilir.¹⁰³

Toplumun bu bakirelik anlayışının yanında Homeros, evli olmayıp tanrısal çocuğu olan iki kadından bahseder. İlyada eserinde ölümsüzler yani tanrılardan hamile kalan bu ölümlü kadınların tanrıdan olan çocukları ileride kahraman olur. Ancak asıl önemli nokta, Homeros anlatımında bu kızlara eleştiride bulunmaz. Dahası bu kızlar, sonrasında onlara hediyeler veren kahramanlar ile evlenirler.¹⁰⁴ Bakire tanrıçalar açısından ise durum daha farklıdır. Bakire tanrıçaların karmaşık doğası, erkeğin yani eşinin egemenliğine girmediğinden ataerkil düzene de tehdit olarak açıklanabilmektedir.¹⁰⁵ Bunun yanında bakireliğin önemsenmesinden kaynaklı toplum anlayışının bir yansıması olarak da bakire olarak anılabilmektedir. Evli olmayan bu bakire tanrıçaların, cinsellikten tamamen uzak oldukları söylenemez.¹⁰⁶ Yunan tanrıçalarından bakire olarak bilinenler arasında en ünlüsü Athena’dır. Zira kendisi bakire kelimesiyle *parthenos* olarak anılır. Aynı zamanda Atina akropolünde de aynı isimli Parthenon tapınağına sahiptir.¹⁰⁷

Eski Yunanca’da kadını tanımlamak için kullanılan kelimelere bakıldığında Yunan’da evlenilecek kızın bakire olmasına önem verildiğinden evli ve bekar ayrımı kutuplaşmış ve kadının bu iki evresi ayrı kelimelerle tanımlanmıştır. Evli bir kadın ve eş (kadın) anlamında *gyne* (γυνή, ἡ) kelimesi tercih edilmiştir. Evli kadının aksini anlatan durumda, evlenmemiş ve bakire olanları tanımlamak içinse genç kız anlamına da gelen *parthenos* (παρθένος, ἡ) kullanılmıştır. Dolayısıyla bu iki kelime karşıtlık ifade eder.¹⁰⁸ Bu kelime aynı zamanda genç kız anlamına da gelmektedir. Ancak diğer kelimelerden farklı olarak bakire anlamı da taşımaktadır. Bunun yanında bir kadının hayatındaki ergenlik çağını anlatan yani evli veya bekar olmasına bakılmaksızın gençlik dönemine “genç kız” anlamında *neanis* (νεανίς, ἡ) kelimesi kullanılır. Bu kelime bir kızın bakire olup olmamasıyla ilgili de bilgi vermez. Benzer anlama gelen *kore* (κόρη, ἡ) kelimesi de genç kız anlamında kullanıldığı gibi “genç eş (kadın)” ve “gelin” anlamlarına da gelmektedir.¹⁰⁹ Bu kelime Demeter’in kızı ve aynı zamanda Dionysos’un annesinin adlarından biri, Kore (Κόρη) olarak da bilinir. *Kore* ile ifade edilen bir genç kızın bakire olduğunu belirtmek için *parthenos* ile birlikte yazılarak “bakire genç kız” anlamı verilmektedir. MS 2. yüzyılda Pausanias’ın kullanımı bu duruma örnek verilebilir. O, bakire bir genç kızdaki bahsederken

¹⁰² Laleş Uslu, *Antik Yunan’da Kadın Betimlemeleri ve Kadının Sosyal Statüsü* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, Arkeoloji ABD, Doktora Tezi, 2018), 53, 131.

¹⁰³ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, çev. A. Bertay (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003), 2/135; Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*, 210-211.

¹⁰⁴ Homeros, *İlyada*, çev. A. Erhat - A. Kadir (İstanbul: Can Yayınları, 2008), 16.175-192; Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*, 27.

¹⁰⁵ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9603.

¹⁰⁶ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9603.

¹⁰⁷ Akalin Ayşe Gül, “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 21/33 (2003), 29.

¹⁰⁸ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9603.

¹⁰⁹ <https://logeion.uchicago.edu/κόρη>; Genç eş için örnek olarak Homeros, İlyada 6.247, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0133%3Abook%3D6%3Acard%3D232>; gelin için ise Homeros, Odysseus 18.279, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0135%3Abook%3D18%3Acard%3D250> ve Euripides, Orestes, 1438, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0115%3Acard%3D1425> dizeleri gösterilebilir. Walter Bauer, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, ed. F.W. Danker (The University of Chicago Press, 2001), 495-496,591.

kore parthenos (κόρη παρθένοσ) şeklinde yazarak bakire anlamını vermiştir.¹¹⁰ MS 4. yüzyılda Epiphanius ise, Dionysos'un annesi Kore'den bahsederken “yani bakire” şeklindeki ifadesiyle, açıklama getirmeyi gerekli gördüğü şekilde yorumlanabilir.¹¹¹ Anlaşıldığına göre *kore*, her zaman tam bir bakire anlamı taşımamıştır. Sonuç itibarıyla Yunanca'da kullanılan bu kelimeler arasından bakire için *parthenos* tercih edilmiş; genç kız anlamına gelen kelimelerle karşılanan kişilerin bakirelikleri söylenmek istendiğinde de *parthenos* sözcüğüyle kullanılarak belirtilmiştir.

2.3.Yeni Ahit'te Bakire İfadesi

Yahudi ve Yunan kültürü açısından bakirelik önemli olduğu gibi Yeni Ahit'te de özellikle Meryem açısından ayrı bir yerde tutulur. Bakireliğin aynı zamanda manevi saflığı ve günahsızlığı da temsil ettiğine inanıldığından Meryem'in lekesiz doğumuyla masumiyetini İsa'nın doğumuna kadar sürdürdüğü söylenebilir. Bakire kelimesi için Yeni Ahit'te Yunanca'da kullanılan *parthenos* (παρθένοσ) kelimesi tercih edilmiş, Pavlus mektuplarında da bu ifadeyi bakire kızlar için kullanmıştır:

ἡ γυνὴ ἡ ἄγαμος καὶ ἡ **παρθένοσ** μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ᾗ ἁγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι.¹¹²

“Evli olmayan kadın ya da **kız** (bakire) hem bedence hem ruhça kutsal olmak amacıyla Rab'bin işleri için kaygılanır.”

Pavlus mektuplarında kızlarla ilgili tanrıdan bir buyruk almadığını belirtir. Bununla birlikte, hem erkek hem de kadınların bekar kalmasını ve kendilerini tanrıya adamalarını evlenmekten daha evla olduğunu belirtir. Ayrıca nişanlı bir erkek evlenmeye kararlıysa, nişanlısıyla birlikte olmalarını günah olarak görmez ve istediklerini yapabileceklerini söyler.¹¹³ Pavlus'un nişanlılar konusundaki açıklamasına karşın, Tanah'ta nişanlı çiftin birlikteliği durumuna sessiz kalınmıştır. Pavlus'un bu açıklamalarıyla birlikte Meryem'in bekaretine hiç değinmediğini burada göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır.

Hıristiyanlıkta İsa'nın doğumuna başka bir erkeğin etkisinin olmadığını göstermek ve babasız doğuma gölge düşürmemek için olaylar, Meryem'in bakireliğinin altını çizerek şekilde anlatılmıştır. Kanonik İncillerden hem Matta hem de Luka bu bakireliği *parthenos* kelimesiyle belirtir. Matta İncili, Meryem'in bakire olduğuna yönelik anlatımının yanında Luka'dan farklı olarak Eski Ahit'ten referans kullanır. Matta yazarı anlatımında metnin geneli itibarıyla böyle bir tarza sahiptir, Eski Ahit'ten alıntılar sunarak söylenen kehanetlerin İsa'da gerçekleştiğine dikkat çeker. Bu durum Yahudilere yönelik bir anlatım dili olmalıdır. Meryem'in bakire doğumu hususunda Yeşaya 7:14'ten yaptığı alıntısına şu şekilde yer verir:

ἰδοὺ ἡ **παρθένοσ** ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔμμανουήλ, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ θεός.¹¹⁴

“İşte, **kız** hamile kalacak ve bir oğul doğuracak; adını Emmanuel koyacaklar'. Emmanuel, Tanrı bizimle demektir.”

¹¹⁰ “ἐλάμβανε δὲ τὴν ἱερωσύνην τῆς θεοῦ τότε ἔτι **κόρη παρθένοσ**”, (o zamanlar tanrıçanın rahibeliliğinin, **bakire bir genç kız** tarafından yapılması gerekiyordu), Pausanias, *Description of Greece*, çev. W. H. S. Jones (Cambridge: Harvard University Press, 1898), IV/8. 5. 11.

¹¹¹ Miguel Herrero Jauregui, *Orphism and Christianity in Late Antiquity* (Berlin: De Gruyter, 2010), 372. (Dipnot)

¹¹² 1.Korintliler 7:34.

¹¹³ 1.Korintliler 7:25-38.

¹¹⁴ Matta 1:22-23

Alıntı yapılan Matta'daki bu pasaj, erken Hıristiyanlıktan itibaren hem kastedilen kişi açısından hem de filolojik açıdan oldukça dikkat çekmiştir.¹¹⁵ Yeşaya kitabının yedinci cümlesinde geçen olayda peygamber Yeşaya'nın, Kral Ahaz'a İsrailoğullarına saldıran düşmanlarından kurtulacağı vaadi anlatılır. Yeşaya, adının 'Emmanuel' konulacak olan bir çocuğun doğması haberiyle bir işaret verir. Bu müjdesi verilen çocuk dünyaya geldiğinde İsrailoğulları düşmanlardan kurtulacaktır. Burada doğacak çocuğun adının "tanrı bizimledir" anlamında Emmanuel konulması istenir. Bu kişi Yahudilerce Yeşaya'nın oğlu Hezekiel'e işaret ettiği düşünülür.¹¹⁶ Ancak Hıristiyanlar, Emmanuel isminin manasındaki gibi Tanrı'nın gerçek anlamda bizzat insanlarla birlikte olduğu, dolayısıyla burada Ahaz'a haber verilen çocuğun Mesih olduğuna inanır. Bu kişinin İsa olduğunun bir diğer göstergesi olarak da "kız" kelimesiyle Meryem'i işaret ettiğine inanılmasıdır. Bu ifadenin Yeşaya'da geçtiği İbranice ve Septuagint çevirisi ise şöyledir:

הָרָה וְיִלְדָה בֵּן וְקָרָאתָ שְׁמוֹ עִמָּנוּאֵל: לְכֹן יִתֵּן אֱלֹהִים לָנוּ אֵת הַנְּעִמָּה הַזֶּה
117

διὰ τοῦτο δώσει κύριος αὐτὸς ὕμῖν σημεῖον ἰδοὺ ἡ **παρθένος** ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται
υἷόν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ εμμανουήλ

“Bundan ötürü Rab’bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, **kız** gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak.”

Yeşaya 7:14'te İbranice *almah* (הַלְמָה) olarak kullanılan “kız” sözcüğü, Septuagint'te *parthenos* (παρθένος) olarak çevrilmiş ve Matta İncili'ndeki alıntıda da bu şekilde kullanılmıştır. Matta İncili, bir görüşe göre Aramice yazılmıştır. Dolayısıyla İbranicedeki *almah* ve *betulah* kelimelerinin Aramicede de hemen hemen aynı anlamdaki kullanımda iki kelimeye karşılık geldiği savunulur.¹¹⁸ Başka bir görüşe göre ise, İsa ve havarilerinin de olduğu Filistin'deki Yahudilerin Aramice konuştuğu kabul edilmekle birlikte, Matta İncili yazarının kim olduğu kesin bir şekilde bilinemese de akıcı bir Yunancası olduğu ve İncili Yunanca yazdığı tahmin edilmektedir.¹¹⁹ Dolayısıyla buna göre, Matta yazarının bu kullanımı İbraniceden değil Septuagint'ten aldığı düşünülmektedir.¹²⁰ Bu hususta tartışılan mesele ise *almah* ve *parthenos* kelimelerinin taşıdıkları anlamlardır.¹²¹ Yukarıda ele alındığı üzere *almah*, bir kadının gençlik çağını ifade etmekle birlikte, bir görüşe göre evlilik çağındaki ama henüz evlenmemiş genç kızı tanımlamaktadır. Ancak, evli olmayanlar için kullanımına rastlanmaz ve bu sebeple *parthenos* çevirisi yanlış görülemez.¹²²

Bir diğer görüş ise *almah* ile kadının evli veya bekar olduğuna bakılmaksızın sadece genç kızlık dönemini tanımlamak için kullanılmasıdır.¹²³ Dolayısıyla doğrudan bakire anlamı taşımamaktadır. *Parthenos* ise, Eski Yunanca'da, evli bir kadının karşıtı olarak kullanılan, evli olmayan ve bakire anlamı

¹¹⁵ Henry Wansbrough, “st. Matthew”, *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*, ed. C. Reginal - D. D. Fuller (Nashville: Nelson, 1975), 907; Maarten J. J. Menken, “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”, *Novum Testamentum* 43/2 (2001), 151.; Menken, Isaiah 7:14 in Matthew 1:23, s. 151

¹¹⁶ Maarten J. J. Menken, “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”, 151.

¹¹⁷ Yeşaya 7:14

¹¹⁸ Cuthbert Lattey, “The Term ‘Almah’ in is. 7:14”, *The Catholic Biblical Quarterly* 9/1 (1947), 92.

¹¹⁹ Bart D. Ehrman, *The New Testament a Historical Introduction to the Early Christian Writings* (New York: Oxford University Press, 2000), 53, 84.

¹²⁰ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9605; Maarten J. J. Menken, “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”, 153; Wansbrough, “st. Matthew”, 907.

¹²¹ Wansbrough, “st. Matthew”, 907; Brevard S. Childs, *Isaiah* (, Louisville: Westminster John Knox Press, 2001), 66.

¹²² Childs, *Isaiah*, 66.

¹²³ Anthony Saldarini, “Matthew”, *Eerdmans Commentary on the Bible*, ed. James D.G. Dunn - John Rogerson (Cambridge: Eerdmans Publishing, 2003), 1007; Shalom M. Paul, “Virgin, Virginitiy”, *Encyclopedia Judaica* (Macmillan Reference USA, 2006), 22/540.

taşıyan bir kelimeydi.¹²⁴ İbranicede hukuksal konularda da olsa tam bakire anlamı taşıyan *betulah* (בתולה) kelimesi bulunmaktadır.¹²⁵ Ancak Yeşaya kitabında *betulah* yerine *almah* tercih edilmiştir. Anlatımda cümledeki vurgunun bakirelik üzerinde olmadığı savunularak *betulah* kelimesinin neden kullanılmadığı açıklanmaya çalışılmıştır.¹²⁶ Ancak Matta’daki vurguya bakıldığında tam olarak bakirelik vurgusu yapılmakta ve iki metnin vurgusu farklı noktalarda olduğu anlaşılmakta.

Bunların yanında *almah* sözcüğünün karşısına konulabilecek Yunanca *neanis* (νεάνις) kelimesi, aynı anlamı verebilmektedir. Zira *neanis* sözcüğü de bakirelik vurgusundan ziyade evli olsun veya olmasın genç kızlık dönemine işaret etmektedir. Nitekim Matta’nın bu kelimeyi Septuagint çevirisinden aldığı düşünülür.¹²⁷ Septuagint tercümelelerinde *almah* kelimesinin çevirisinin dördünde *neanis* kelimesi ile anlamı karşılanmıştır. Aynı kelimenin iki kez de *parthenos* olarak çevrildiği saptanmıştır.¹²⁸ Bu çevirilerin Yahudi-Hıristiyan polemikleri ile ilgili olabileceği düşünülür.¹²⁹

Ayrıca Matta yazarı herhangi bir belirsizliğin önüne geçmek için olsa gerek “Yusuf bir oğul doğuruncaya kadar onu bilmiyordu (ona dokunmadı)” ifadesiyle bir açıklık getirir.¹³⁰ Bu açıklama Yahudilikte bir kadının bakireliğini belirtmek için olumsuz ifade kullanımına benzemektedir.¹³¹ Anlam bakımından bakıldığında Septuagint çevirisinde kullanılan bu kelimeyle tercümanın iki anlamı kastedebileceği düşünülmektedir. Bunlardan biri bakire bir doğumu, diğeri ise bakire olan bir kızın gelecekte hamile kalacağıdır. Matta’nın ise ilk anlamı yani bakire doğumu anladığı anlaşılmaktadır.¹³²

Matta yazarının bu alıntı ile Hıristiyanlara olduğu gibi Yahudilere de bir mesaj verdiği düşünülmektedir. Bununla birlikte Hıristiyanlar için bu beklenen Mesih olsa da, Yahudilere göre Mesih’in doğumuyla ilgili bir şey bilinmez, sadece çölden çıkacağı bilinmektedir. Dolayısıyla bakire doğum ile Yahudilerin beklentisine cevap verilmiş veya kehanetin gerçekleşmiş olması doğru görülmez.¹³³ Ancak, Matta yazarı muhtemelen *parthenos* kelimesinden kaynaklı böyle bir kehanete yer vermiş olmalıdır. Zira doğum anlatısının olduğu kısma Tanah’tan bir kehanete işaret etmesi böyle bir yorumu neden olmaktadır.

Luka İncili de beklenen Mesih’in geldiğine yönelik Eski Ahit’e ve Yahudilere yönelik anlatım dili kullansa da, onda Matta’daki gibi bir alıntı bulunmamaktadır. Ancak bununla birlikte Meryem için bakire anlamındaki *parthenos* kelimesini iki kez kullanmış ve ikisi de aynı cümlede geçmektedir. 1:27’de geçen kullanım şu şekildedir:

πρὸς **παρθένον** ἐμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα ἰωσήφ ἐξ οἴκου δαυὶδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς **παρθένου** μαριάμ.¹³⁴

“Davut soyundan Yusuf adında bir adamla nişanlı olan **kıza** ve bu **kızın** adı Meryem (idi)”.

¹²⁴ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9603.

¹²⁵ Paul, “Virgin, Virginitiy”, 22/540.

¹²⁶ Childs, *Isaiah*, 66.

¹²⁷ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9605; Maarten J. J. Menken, “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”, 153; Wansbrough, “st. Matthew”, 907.

¹²⁸ Çıkış 2:8, Mezmurlar 67:26, Ezgiler Ezgisi 1:3 ve 6:8 pasuklarında *neanis* ile; Yaratılış 24:43 ve Yeşaya 7:14 pasuklarında ise *parthenos* ile çevrilmiştir.

¹²⁹ Maarten J. J. Menken, “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”, 153.

¹³⁰ Iwersen, “Virgin Goddess”, XIV/9605; Maarten J. J. Menken, “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”, 153.

¹³¹ Paul, “Virgin, Virginitiy”, 22/539.

¹³² Maarten J. J. Menken, “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”, 153.

¹³³ Wansbrough, “St. Matthew”, 907.

¹³⁴ Luka 1:27

Burada iki pasaj bir cümle şeklinde çevrildiğinde anlamlı bir ifade olacaktır: “Elizabet’in hamileliğinin altıncı ayında Tanrı, Melek Cebrail’i Celile’de bulunan Nasıra adlı kente, Davut’un soyundan Yusuf adındaki adamla nişanlı kıza gönderdi. Kızın adı Meryem’di”.¹³⁵ Luka yazarı *parthenos* kelimesiyle bakireliği belirtmesinin yanında Meryem’in ağzından söylenen “bu nasıl olur, ben bir erkeğe varmadım ki?”¹³⁶ ifadesiyle Yahudilikteki kullanıma uygun olarak olumsuzluk bildirir. Böylece o, muhtemelen genç kız olarak anlaşılmasının ve yorumlanmasının önüne geçmeye çalışır.

Kimilerine göre, Luka’da geçen Meryem’in bakireliğine yönelik bu ifadeler metne, yakın ilişkide buldukları toplulukların mitoslarının etkisiyle sonradan ilave edilmiş olarak görülmektedir.¹³⁷ Sonuç itibarıyla Luka İncili de Matta’da olduğu gibi Meryem’in bakireliğini hem anlatılan olaylarla hem de kullanılan kelimelerle açıkça ifade ederek, her ikisi de tanrısal hamileliği ve Meryem’in bakireliğini savunmuşlardır. Bu iki kanonik İncil haricinde daha önce de belirtildiği üzere diğer İncillerde ve mektuplarda Meryem’in bakireliğine dair herhangi bir ifade kullanılmamaktadır.

Sonuç

Erken dönem Hıristiyan kaynaklarında Meryem’in doğumu, hamilelik süreci ve İsa’yı dünyaya getirmesi ile hayatıyla ilgili diğer ayrıntılar İsa merkezli olarak anlatılmıştır. Dolayısıyla onun hayatındaki her süreç bir noktada İsa’nın hikayesini destekleyecek şekilde konu edilmiştir. Meryem’in anne-babasının mucizevi bir şekilde çocuk sahibi olması, İsa’nın annesinin de bir mucizenin sonucu doğduğunu gösterir. Ayrıca bu doğum lekesiz doğum olarak nitelenir. Bu durum, Meryem’in Havva’dan gelen günahı taşıması için önemlidir. Zira o, İsa’yı günahsız bir şekilde dünyaya getirmelidir. Meryem’in günahsız olmasının yanında ona eş olabilecek erkekte gelecek olan günah da engellenmiştir. Nitekim İsa insani bir babası olmadan dünyaya gelmiştir. Bu açıdan Hıristiyan teolojisindeki en önemli meselelerden biri Meryem’in İsa’yı doğurana kadar cinsel ilişkiden uzak kalması ve buna rağmen tanrısal hamileliğin gerçekleşmesidir. Bu tanrısal hamilelik Yahudilerin inanç sisteminde bulunmayan bir olay olmasıyla birlikte pagan dinlerinde özellikle Yunan paganizminde oldukça yaygın işlenen bir motiftir. Üstelik Yunan mitolojisinde tanrısal hamilelikle ilgili çok çeşitli anlatılar mevcuttur. Bu noktada ölümlü bir kadının tanrısal yolla ölümlü bir erkek olmaksızın hamile kalması ile benzer bir anlatım dili kullanılmıştır. Gerek kanonik Matta ve Luka İncilleri gerekse apokrif İnciller bu bakire doğumu hem Yusuf hem Meryem hem de Yahudi kohenler ve ebeler gibi dışarıdaki insanların perspektifinden olaylar örgüsü ile aktararak bakireliğin altını defaatle çizmişlerdir. Yahudiler açısından ise, beklenen Mesih’in geldiği mesajı vurgulanmıştır. Zira sadece Meryem’in bakire doğumuna işaret eden Matta ve Luka’da yer alan soy zinciri Davut soyundan gelen Mesih’e ve Eski Ahit’te kendisine gönderme yapılan ve gelmesi beklenen Mesih’in artık gelmiş olduğuna dikkat çekmiştir.

Yahudi ve Yunan-Roma’nın inanç ve kültüründe bakireliğin önemi görmezden gelinemeyecek kadar önemliyken böyle bir ortamda bakire doğum yapmak ciddi bir meseledir. Bu durum, her iki toplumda kadınlar için hem maddi hem de manevi cezalara neden olacak derecede önemlidir. Bununla birlikte Yunan kültüründe bakirelik ciddi bir mesele olmasına rağmen tanrısal hamileliğe en azından kaynak eserlerinde kötü bakılmamış, herhangi bir yaptırım uygulandığından bahsedilmemiştir. Her iki toplumda da kadınların beden, yaş ve sosyal durumları için ayrı kelimeler türetilmiştir. Bununla birlikte İbranicede bakire bir kız için hukuksal kullanımda *betulah* kelimesi bulunsa da bunun haricindeki

¹³⁵ Luka 1:26-27

¹³⁶ Luka 1:34

¹³⁷ Gündüz, *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı*, 156.

kullanımlar için bakireliğe vurgunun olumsuz bir ifade ile kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır. Kullanılan bu kelimeler, Yahudi toplumunun içinden çıkan ve Yunan kültürü, paganizmi ve dili ile iç içe olan Hıristiyanlığı etkilemiş ve bu durum Kutsal Kitap'a da yansımıştır.

Matta ve Luka Meryem'in bakireliği için Yunanca *parthenos* kelimesini kullanmıştır. Zira bakireliği tanımlayan en açık kelimenin *parthenos* olduğu görülür. Matta'nın Eski Ahit'ten alıntı yaparak anlattığı söz konusu bakirelik ise tartışmalara neden olmuştur. Zira Yunanca *parthenos* kelimesi Yeşaya kitabındaki *almah* kelimesini tam olarak karşılamamaktadır. Dahası İbranice hukuksal kullanımında tam bir bakire anlamına gelen *betulah* kelimesine, normal kullanımda olumsuz bir ifadeyle desteklenerek bakirelik anlamı verebilmektedir. Ancak buna rağmen İsayaya 7:14'te *almah* kelimesi yer almaktadır. Matta olumsuz ifade kullanmıştır; ancak çevrilen kelime *betulah* değil *almah*'tır. Burada Septuagint çevirisi sebebiyle kelime bakire anlamındaki *parthenos* ile çevrilmiştir. Yeşaya kitabında *almah* kelimesinin ise bakire olarak kullanılması oldukça düşük bir ihtimaldir. Ayrıca Yahudilikte ileri yaşta ve/veya çocuğu olmayan kadınların hamileliklerine rastlansa da bakire doğum ile ilgili örnek bir olay ya da inanç bulunmaz. Bu sebeple *almah* kelimesi bakireliği veya erkeksiz bir hamileliği kastediyor olmamalıdır. Yeşaya'daki *almah* kelimesi, muhtemelen sadece bir kadının gençlik dönemine işaret eder. Ayrıca Yahudilerin beklediği Mesih'in bakire bir kadından doğması gibi bir özelliği bulunmaz. Buna karşın Matta İncili'nin beklenen Mesih'in geldiğine işaret ettiği ve İsa'nın bakire doğumunun altını çizerek anlatımında tam bir bakirelikten bahsetmese de kehanetin gerçekleştiğini göstermek için Yeşaya'daki 7:14 cümlesini alıntıladığı görülmektedir. Matta yazarının Meryem'in bakire doğumunu desteklemek amaçlı bu cümleyi seçmesinin sebebi muhtemelen Septuagint'te *almah* sözcüğünün bakire anlamına gelen *parthenos* kelimesi ile çevrilmesinden kaynaklıdır.

Matta ve Luka'nın, tanrısal bir yolla olağanüstü bir şekilde bakire doğum ile dünyaya gelen İsa'nın Davut soyundan beklenen Mesih olduğunu söyleyerek Yahudilere hitap etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında Hellenistik kültürle iç içe olması sebebiyle olsa gerek erken dönem Hıristiyan kaynaklarının Yunan anlatılarındaki temaları veya din dilini kullanmaları, onların benzer temaların işlendiği anlatılara inanan özelde Yunanlara genelde ise gentilelere de hitap ettiği anlaşılmaktadır. Muhtemelen, böylece farklı inançlardan insanların Hıristiyanlığa ilgi duymaları sağlanabilmiştir. Bu noktada Pavlus'un "ne yapıp yapıp herkesle her şey oldum" sözü ve aynı yöndeki davranışı, bu şekilde söz konusu anlatımı da meşrulaştırarak yayılmasının önünü açmıştır denebilir.

Kaynakça/Bibliography

- Alıcı, Mustafa. “Kur’an-I Kerim ve Katolik Meryem Teolojisi (Mariology ve Kur’an-ı Kerim)”. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 4/9 (01 Mayıs 2016), 103-115.
- Apollodoros. *Bibliotheka: Yunan Mitolojisi*. çev. N. Nirven. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017.
- Ayşe Gül, Akalın. “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 21/33 (2003), 1.
- Bauer, Walter. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. ed. F.W. Danker. The University of Chicago Press, 2001.
- Childs, Brevard S. *Isaiah*. , Louisville: Westminster John Knox Press, 2001.
- Clement of Alexandria. *The Exhortation to the Greeks (Protrepticus)*. çev. G. W. Butterworth. Chambridge: Harvard University Press, 1960.
- Çiçek, Rumeysa. “Erken Dönem Hıristiyan Teolojisinde Meryem”. *Dinler Tarihi* 1/1 (Nisan 2024), 105-131.
- Da Bahat, “The Herodian Temple”, *The Chambridge History of Judaism*, Vol. III, Ed. William Horbury, D. Davides, John Sturdy. Chambridge: Chambridge University Press, 2000.
- Demirtaş, Dücan. “I. Yüzyıl Yahudi Toplumunun Bakirelik ve Mesih İnancı Bağlamında Tarihsel İsa Üzerine Dini Pragmatik Bir Yaklaşım”, *Din ve Felsefe Araştırmaları*, 2/3 (Haziran 2019), 43-61.
- Diodorus of Sicily. *Library of History (Bibliothekes Historikes)*. çev. C. H. Oldfather. Cambridge: Harvard University Press, 1967.
- Drijvers, Han J. W. “Virginity”. *The Encyclopedia of Religions (second edition)*. ed. Jones Lindsay. 9606-9609. New York: Macmillian, 1987.
- Ehrman, Bart D. *İncil Nasıl Değiştirildi? İncil’i Kimin ve Neden Değiştirdiğinin Ardında Yatan Hikaye*. çev. Özlem Toprak. İstanbul: Truva Yayınları, 2007.
- Ehrman, Bart D. *Lost Scriptures: Books that did not make it into the New Testament*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Ehrman, Bart D. *The New Testament a Historical Introduction to the Early Christian Writings*. New York: Oxford University Press, 2000.
- Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. çev. A. Berktaş. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2003.
- Erhat, Azra. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1978.
- Euripides. *Bakkhalar*. çev. S. Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Gambero, Luigi. *Mary and The Fathers of Church: The Belessed Virgin Mary in Patristic Thought*. çev. Thomas Buffer. San Francisco: Ignatus Press, 1999.
- Gündüz, Şinasi. *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Harman, Ömer Faruk. “İsa”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 22/465-472. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

- Harman, Ömer Faruk. “Meryem”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 236-242. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Hesiodos. *Theogonia ve İşler ve Günler, Hesiodos Eseri ve Kaynakları*. çev. S. Eyuboğlu - A. Erhat. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977.
- Homeros. *İlyada*. çev. A. Erhat - A. Kadir. İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- Iwersen, Julia. “Virgin Goddess”. *The Encyclopedia of Religions (second edition)*. ed. Jones Lindsay. XIV/9601-9606. New York: Macmillan, 2005.
- Jackson, A. V. Williams. *Zoroaster: The Prophet of Ancient Iran*. Londra: Macmillan & Co. Ltd., 1899.
- Jauregui, Miguel Herrero. *Orphism and Christianity in Late Antiquity*. Berlin: De Gruyter, 2010.
- Kazancı, Tülay. “Lekesiz Gebelik: Meryem’in Saflığının Teolojik Ve Sanatsal Betimi”. *Sanat Tarihi Yıllığı 22* (Aralık 2013), 101-122.
- Kurt, Maksude. *Tanrıça Kültü ve Hristiyanlık’taki Meryem Figürüne Etkileri*. SBE, Dinler Tarihi ABD: Rize Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Lachs, Samuel T. *A Rabbinic Commentary on the New Testament: the Gospels of Matthew, Mark and Luke*. KTAV Publishing House, 1987.
- Lattey, Cuthbert. “The Term ‘Almah’ in is. 7:14”. *The Chatholic Biblical Quarterly* 9/1 (1947), 89-95.
- Maarten J. J. Menken. “The Textual Form of the Quotation from Isaiah 7:14 in Matthew 1:23”. *Novum Testamentum* 43/2 (2001), 144-160.
- Nonnos. *Dionysiaca*. çev. W. H. D. Rouse. Cambridge: Harvard University Press, 1940.
- Özerdim, Muhaddere N. *Taoizm: Lao-Tzu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946.
- Özkan, Elif Burcu. “Yasalar ve Gelenekler Işığında Arkaik ve Klasik Dönem Yunan ve Cumhuriyet Dönemi Romalı Kadınların Aile Hayatı”. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi 2* (2017), 1-25.
- Patsch, Joseph. *Our Lady in the Gospels*. London: The Newman Press, 1958.
- Paul, Shalom M. “Virgin, Virginity”. *Encyclopedia Judaica*. 22/539-541. Macmillan Reference USA, 2006.
- Pausanias. *Description of Greece*. çev. W. H. S. Jones. Cambridge: Harvard University Press, 1898.
- Perroy, Louis. *The Humble Virgin Mary: Thoughts on the Mysteries of her Life*. London: Burns, Oates & Vashbourne Ltd., 1935.
- Pomeroy, Sarah B. *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*. New York: Schocken Books, 1975.
- Ruben, Walter. *Buddhizm Tarihi*. çev. Abidin İtil. Ankara: Ankara Üni. DTCF Yayınları, 1947.
- Saldarini, Anthony. “Matthew”. *Eerdmans Commentary on the Bible*. ed. James D.G. Dunn - John Rogerson. 1000-1063. Cambridge: Eerdmans Publishing, 2003.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Diğer İnciller (Apokrif İnciller)(Yeni Bulunan Belgeler İlave Edilerek Güncellenmiş Metinler ve Tarihi Bilgiler)*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2009.

Tümer, Günay. *Hristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021.

Uslu, Laleş. *Antik Yunan'da Kadın Betimlemeleri ve Kadının Sosyal Statüsü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, Arkeoloji ABD, Doktora Tezi, 2018.

Uzunel, Ömer. *Mithra ve Mithraizm: Düalist Pagan Sembolizmi Işığında*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2023.

Wansbrough, Henry. "st. Matthew". *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*. ed. C. Reginal - D. D. Fuller. 902-953. Nashville: Nelson, 1975.

Work of God. "Apocriphal Gospels". Erişim 25 Haziran 2024. <https://www.theworkofgod.org/Aparitns/PevglJms.htm>

New Advent. "Concerning Virginitiy (Ambrose) Book I". Erişim 25 Haziran 2024. <https://www.newadvent.org/fathers/34071.htm>.

Antik eserlerin Eski Yunancaları: Perseus Digital Library. "Perseus Collection Greek and Roman Materials". Erişim 24 Haziran 2024. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection?collection=Perseus:collection:Greco-Roman>

Logeion. Erişim 24 Haziran 2024. <https://logeion.uchicago.edu/λογεῖον>

Perseus Digital Library. "Greek Word Study Tool". Erişim 24 Haziran 2024. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph>